ROK LXI.

No 1.

KURJER WARSZAWSKI.

Dnia 1 stycznia (20 grudnia)

1881.

BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA

357/16 V

KALENDARZ NA ROK 1881.

STYCZEŃ.

20	1	S.	**Nowy rok 1881.** Fulgenc.
21	2	N.	**1 po N. r.** Makarego Opata
22	3	P.	Daniela M. i Genowefy
23	4	W.	Tytusa i Grzegorza B.
24	5	Ś.	Telesfora P. i Emiljanny
25	6	C.	**Trzech Króli.**
26	7	P.	Lucjana M. i Teodora ☽
27	8	S.	Seweryna Opata
28	9	N.	**1 po 3 Kr.** Marcjanny P. M.
29	10	P.	Agatona P. i Wilhelma B.
30	11	W.	Higina P. i Teodozjusza.
31	12	Ś.	Arkadjusza M. i Honor.
1	13	C.	* Weroniki P. i Godfryda B.
2	14	P.	Hilarego B. i Feliksa M.
3	15	S.	Pawła I-go Pustelnika ○
4	16	N.	**2 po 3 Kr.** Marcella P., Ot-
5	17	P.	Antoniego Op. [tona i *Im. J.*
6	18	W.	Katedry św. Piotra w Rzym.
7	19	Ś.	Kanuta Króla i Henryka
8	20	C.	Fabjana i Sebastjana
9	21	P.	Agnieszki P. M.
10	22	S.	Wincentego i Anastazego
11	23	N.	**3 po 3 Kr.** *Zaślub. N.M.P.* ☾
12	24	P.	Tymoteusza B. M. [i Ildef.
13	25	W.	Nawrócenie św. Pawła
14	26	Ś.	Polikarpa B. i Pauliny W.
15	27	C.	Jana Chryzostoma B. D. K.
16	28	P.	Karola W. C. i Rajmunda
17	29	S.	Franciszka Salezego B.D.K.
18	30	N.	**4 po 3 Kr.** Martyny P. M. ●
19	31	P.	Piotra Nolasko i Marcelli.

LUTY.

20	1	W.	† Ignacego B. i Brygidy
21	2	Ś.	**Oczyszczenie N. M. P.**
22	3	C.	Błażeja Biskupa Męczen.
23	4	P.	Andrzeja i Ansgarego BB.
24	5	S.	Agaty P. Męczenniczki.
25	6	N.	**5 po 3 Kr.** Doroty P. M. ☽
26	7	P.	Romualda Opata
27	8	W.	Jana z Matty
28	9	Ś.	Apolonji P. Męczenniczki.
29	10	C.	Scholastyki Panny.
30	11	P.	Eufrozyny Panny i Lucyny,
31	12	S.	Gaudentego Biskupa W.
1	13	N.	**Starozap.** Juljana i Jordana
2	14	P.	Walentego Kapł. Męcz. ○
3	15	W.	Faustyna i Jowity MM.
4	16	Ś.	Juljanny Panny Męcz.
5	17	C.	Sylwjusza B. i Donata M.
6	18	P.	Symeona i Konstancji P.
7	19	S.	Konrada Wyznawcy.
8	20	N.	**Mięsop.** Eucharjusza i Leona
9	21	P.	Eleonory Panny. ☾
10	22	W.	Katedry św. Piotra w Ant.
11	23	Ś.	Romany P. i Damazego.
12	24	C.	Sergjusza M. i Macieja Ap.
13	25	P.	Flawjana Męczennika.
14	26	S.	Aleksandra Męczennika.
15	27	N.	**Zapustna.** Anastazji P. i
16	28	P.	Romana Op. [Anastazego ●

* Oznacza dni galowe.
† Oznacza wigilje i posty.

MARZEC.

17	1	W.	Albina B. i Bałdzimierza.
18	2	Ś.	† *Popielec.* Heleny C. i Amelji
19	3	C.	* Kunegundy Cesarzowej.
20	4	P.	Kazimierza Królewicza.
21	5	S.	Teofila B. i Fryderyka Op.
22	6	N.	**Wstęp.** Wiktora i Wiktorji
23	7	P.	Tomasza z Akwinu W. ☽
24	8	W.	Jana Bożego i Beaty P.
25	9	Ś.	† Franciszki Rz. i Cyryla Me-
26	10	C.	* 40 Męczenników [todjusza.
27	11	P.	† Konstantyna Wyznawcy.
28	12	S.	† Grzegorza I-go Papieża.
1	13	N.	**Sucha.** Nicefora B. i Modesty
2	14	P.	Matyldy Król. Wdowy.
3	15	W.	Longina M. i Leontyny.
4	16	Ś.	Cyrjaka i Tacjana M. ○
5	17	C	Gertrudy P. i Patrycjusza.
6	18	P.	Gabryela Archanioła.
7	19	S.	*Józefa Oblubieńca N. M. P.*
8	20	N.	**Głucha.** Wincentego B.
9	21	P.	Benedykta Opata.
10	22	W.	Pawła B. i Oktawjana.
11	23	Ś.	Katarzyny Kr. Szwedz. P. ☾
12	24	C.	† Marka i Tymoteusza Męcz.
13	25	P.	**Zwiast. N. M. P.** i Ireneusza
14	26	S.	Ludgiera B. i Olimpji.
15	27	N.	**Środop.** Ruperta Biskupa.
16	28	P.	Syxta P. i Doroteusza M.
17	29	W.	Cyrylla Djakona M. ●
18	30	Ś.	Kwiryna i Angeli.
19	31	C.	Kornelji i Balbiny.

KWIECIEŃ.

20	1	P.	Teodory M. i Hugona B.
21	2	S.	Franciszka à Paulo.
22	3	N.	**Biała.** Ryszarda B. i Pankr.
23	4	P.	Izydora Biskupa.
24	5	W.	Wincentego Fer. W. ☽
25	6	Ś.	Wilhelma Op. i Celestyna P.
26	7	C.	Epifanjusza B.
27	8	P.	Dyonizego B. i *M. B. Bolesnej*
28	9	S.	Marji Kleofy.
29	10	N.	**Kwietnia.** Ezechiela Pror.
30	11	P.	Leona Papieża.
31	12	W.	Juljusza P. i Konstancji.
1	13	Ś.	Hermenegilda Królewicza.
2	14	C.	*Wielki.* Tyburc. i Wal. ○
3	15	P.	*Wielki.* Bazylisy i Anastaz.
4	16	S.	* *Wielka.* Lamberta Męcz.
5	17	N.	**Wielkanoc.** Rudolfa B.
6	18	P.	**Świętny.** Apolonjusza M.
7	19	W.	Hermogenesa M.
8	20	Ś.	Sulpicjusza M.
9	21	C.	Anzelma B. ☾
10	22	P.	Sotera i Kaja P.
11	23	S.	Wojciecha B. i Grzegorza.
12	24	N.	**Przewodnia.** Jerzego M.
13	25	P.	Marka Ewang. [i Bony P.
14	26	W.	Kleta i Marcelina.
15	27	Ś.	Teofila Biskupa.
16	28	C.	Witalisa Męczennika. ●
17	29	P.	* Piotra Męczennika.
18	30	S.	Katarzyny Seneńskiej P.

MAJ.

19	1	N.	**2 po W.** Filipa, Jakóba i *Gr.*
20	2	P.	Anatazego i Zyg. [*Chr.*
21	3	W.	Znalez. S. Krzyża i Aleks.
22	4	Ś.	Florjana M. i Moniki.
23	5	C.	Piusa V Papieża.
24	6	P.	Jana Apostoła w Oleju. ☽
25	7	S.	Domiceli Panny.
26	8	N.	**3 po W. Stanisł Bisk. M.**
27	9	P.	Grzeg. [*NMP Łas.* i *Op. ś. Józ.*
28	10	W.	Izydora i Antonina.
29	11	Ś.	Mamerta B.
30	12	C	Pankracego M.
1	13	P.	Serwacego B. ○
2	14	S	Bonifacego M.
3	15	N.	**4 po W.** Zofji z 3-a córkami.
4	16	P.	Jana Nepomucena K. M.
5	17	W.	Paschalisa i Weroniki.
6	18	Ś.	* Feliksa i Wenantego.
7	19	C.	Piotra C. i Iwona
8	20	P.	Bernarda Seneńskiego ☾
9	21	S.	Donata i Wiktora Męcz.
10	22	N.	**5 po W.** Julji P. i Heleny.
11	23	P.	† Dezyderjusza B.
12	24	W.	† Joanny W.
13	25	Ś.	† Grzegorza VII i Urbana.
14	26	C	**Wniebowst. P.** Filipa N.
15	27	P.	Jana P. i Magdaleny de Paz.
16	28	S.	Germana B. i Wilhelma. ●
17	29	N.	**6 po W.** Teodozji Męcz.
18	30	P.	Feliksa P. i Ferdynanda.
19	31	W.	Petroneli i Angeli Mer. P.

CZERWIEC.

20	1	S.	Fortunata K. i Prokopa.
21	2	C.	Blandyny P. M.
22	3	P.	Klotyldy Król. i Erazma.
23	4	S.	† Saturniny i Optata B.
24	5	N.	**Zesł. Ducha ś.** Bonifac. ☽
25	6	P.	**Świętny.** Norberta B.
26	7	W.	Roberta Opata.
27	8	Ś.	† Maksymina i Medarda.
28	9	C.	Pryma i Felicjana.
29	10	P.	† Małgorzaty Królowej Szk.
30	11	S.	† Barnaby Apostoła.
31	12	N.	**Trójcy św.** Onufrego Pust. ○
1	13	P.	Antoniego z Padwy.
2	14	W.	Bazylego Biskupa.
3	15	Ś.	Wita i Modesta M.
4	16	C.	**Boże Ciało.** Benona i Just.
5	17	P.	Adolfa Bisk. i Marcjana M.
6	18	S.	Marka i Marceljana. ☾
7	19	N.	**2 po Sw.** Gerwaz. i Protaz.
8	20	P.	Sylwerjusza i Florentyny.
9	21	W.	Aloizego Gonzagi.
10	22	Ś.	Paulina Biskupa.
11	23	C.	Agrypiny Panny M.
12	24	P.	*Narodz. św. Jana Chrzc.* i *Serc.*
13	25	S.	Prospera i Wilhelma [*Jez.*
14	26	N.	**3 po Sw.** Jana i Pawł. MM. ●
15	27	P.	Władysława Króla Węg.
16	28	W.	† Ireneusza Biskupa.
17	29	Ś.	**Piotra i Pawła Apost.**
18	30	C.	Emilji i Lucyny PP.

LIPIEC.

19	1	P.	Teodoryka Kapłana.
20	2	S.	*Nawiedzenie N. M. P.*
21	3	N.	**4 po Sw.** Heljod. i Anatolj.
22	4	P.	Józefa Kalasantego. ☽
23	5	W.	Filomeny P. M.
24	6	Ś.	Dominiki Panny M.
25	7	C.	Pulcherji Panny.
26	8	P.	Elżbiety i Kiljana.
27	9	S.	Anatolji M.
28	10	N.	**5 po Sw.** 7 br. synów Felic.
29	11	P.	Sabiny i Pel. [i *Jana z D.* ○
30	12	W.	Jana Gwalberta.
1	13	Ś.	Małgorzaty P. M.
2	14	C.	Bonawentury B.
3	15	P.	Rozesł. Apost. i Henryka.
4	16	S.	*N. M. P. Szkaplerznej.*
5	17	N.	**6 po Sw.** Aleksego W. i Berty
6	18	P.	Szymona z Lipn. i Kamil. ☾
7	19	W.	Wincentego à Paulo.
8	20	Ś.	Eljasza i Czesława.
9	21	C.	Daniela P. i Praksedy.
10	22	P.	Marji Magdaleny.
11	23	S.	Apolinarego B. M.
12	24	N.	**7 po Sw.** Kryst. P. M. i *Ku-*
13	25	P.	Jakóba A. [*negundy P. Kr. P.*
14	26	W.	*Anny Matki N. M. P.* ●
15	27	Ś.	Natalji P. M. i Pantaleona.
16	28	C.	Innocentego P. i Celsa M.
17	29	P.	Marty Panny.
18	30	S.	Abdona i Serafiny MM.
19	31	N.	**8 po Sw.** Ignacego Lojoli W.

SIERPIEŃ.

20	1	P.	Piotra w Okowach.
21	2	W.	*N. M. P. Aniel* i Gust.
22	3	Ś.	* Znal. Ś. Szczepana. ☽
23	4	C.	Dominiki i Justyna.
24	5	P.	*N. M. P. Śnieżnej.*
25	6	S.	*Przemienienie Pańskie.*
26	7	N.	**9 po Sw.** Kajetana Wyzn.
27	8	P.	Cyrjaka, Larga i Smaragd.
28	9	W.	Romana M.
29	10	Ś.	Wawrzyńca M. ○
30	11	C.	Zuzanny i Dygny.
31	12	P.	Klary Panny.
1	13	S.	† Hipolita i Kasjana M.
2	14	N.	**10 po Sw.** Euzebjusza K. W.
3	15	P.	**Wniebowz. N. M. P.**
4	16	W.	Jacka i Rocha W. ☾
5	17	Ś.	Anastazjusza B.
6	18	C.	Agapita i Bronisławy.
7	19	P.	Reginy, Rufina i Benigny.
8	20	S.	Bernarda Opata.
9	21	N.	**11 po Sw.** Joanny Frem. Wd.
10	22	P.	Symforjana i Tymoteusza.
11	23	W.	Filipa Benicjusza Wyzn.
12	24	Ś.	Bartłomieja Ap. ●
13	25	C.	Ludwika Króla
14	26	P.	Zefiryna Pap. M.
15	27	S.	Cezar. i *Prz. Ś. Kaźm.*
16	28	N.	**12 po Sw.** Augustyna B.D.K.
17	29	P.	Ścięcie ś. Jana Chrzciciela.
18	30	W.	Feliksa i Róży P.
19	31	Ś.	Rajmunda W.

WRZESIEŃ.

20	1	C.	Idziego Opata. ☽
21	2	P.	Stefana Kr. W. i Justa B.
22	3	S.	Serafji P.
23	4	N.	**13 po Sw.** Rozalji, *Poc. N.M.P.*
24	5	P.	Wawrzyń. i Just. [i *Joa. O.*
25	6	W.	Zacharjasza Proroka.
26	7	Ś.	*† Reginy Panny M.
27	8	C.	**Narodzenie N. M. P.** ○
28	9	P.	Gorgonjusza M.
29	10	S.	Mikołaja z Tolentynu.
30	11	N.	***14 po Sw.** Emilj. Prota i *Im.*
31	12	P.	Waler. i Salez. [*Marji*
1	13	W.	Maurycego i Aurelji.
2	14	Ś.	Podwyższenie S. Krzyża.
3	15	C.	Nikodema Kapł. M. ☾
4	16	P.	Cyprjana B. i Eufemji.
5	17	S.	5 r. ś. Franciszka i Justyna.
6	18	N.	**15 po Sw.** Józefa z Kopert.
7	19	P.	Januarjusza B. Męcz.
8	20	W.	Eustachjusza M.
9	21	Ś.	† Mateusza Apost.
10	22	C.	Maurycego M.
11	23	P.	† Tekli Panny M. ●
12	24	S.	† N. P. M. od wyz. niew.
13	25	N.	**16 po Sw.** Aurelji P., Kleof.
14	26	P.	Cypr. i Just. [i *Ładys. z G.*
15	27	W.	Kosmy i Damjana.
16	28	Ś.	Wacława Kr. Czeskiego.
17	29	C.	Michała Archanioła.
18	30	P.	Hieronima Kapł. D. K. ☽

PAŹDZIERNIK.

19	1	S.	Remigjusza B.
20	2	N.	**17 po Sw.** Aniołów Stróż. i *N.*
21	3	P.	Kandyda i Ludom. [*P. Róż.*
22	4	W.	Franciszka Serafickiego.
23	5	Ś.	Flawjany P. M.
24	6	C.	Brunona W.
25	7	P.	Justyny P. M. ○
26	8	S.	Brygidy W.
27	9	N.	**18 po Sw.** Dyoniz. B. i *Win.*
28	10	P.	Franciszka Borg. [*Kadl.*
29	11	W.	Placydy P.
30	12	Ś.	Maksymiljana B.
1	13	C.	Edwarda Kr.
2	14	P.	Kaliksta P. M.
3	15	S.	Jadwigi W. i Teressy P. ☾
4	16	N.	**19 po Sw.** Florentyna B. M.
5	17	P.	Wiktora B. i Lucyny M.
6	18	W.	Łukasza Ewangelisty.
7	19	Ś.	Piotra z Alkantary.
8	20	C.	Ireny P. przen. S. Wojc.
9	21	P.	Urszuli Panny.
10	22	S.	Korduli P. M. i Alfonsa.
11	23	N.	**20 po Sw.** Jana K. i *Jana* ●
12	24	P.	Rafała Archanioła. [*Kant.*
13	25	W.	Kryspina i Kryspianina MM.
14	26	Ś.	Ewarysta Pap. i Lucjana.
15	27	C.	Sabiny M.
16	28	P.	Szymona i Judy Tadeusza Ap.
17	29	S.	Narcyza B. i Euzebji.
18	30	N.	**21 po Sw.** Zenobj. B. M. ☽
19	31	P.	† Wolfganga B. [i Zenobji.

LISTOPAD.

20	1	W.	**Wszystkich Świętych.**
21	2	Ś.	*Dzień Zaduszny.* Wiktorji.
22	3	C.	Huberta B. i Wenefrydy.
23	4	P.	Karola Boromeusza B. W.
24	5	S.	Zacharjasza i Elżbiety P.
25	6	N.	**22 po Sw.** Leon. i *Op. N.P.* ○
26	7	P.	Wilibrarda Biskupa.
27	8	W.	Gotfryda B. i 4 Koronat.
28	9	Ś.	Teodora M.
29	10	C.	Andrzeja z Awelinu.
30	11	P.	Marcina B.
31	12	S.	Marcina Pap. i 5 br. pol. MM.
1	13	N.	**23 po Sw.** Dyd. W. i *St. Kost.*
2	14	P.	Serapiona M. ☾
3	15	W.	Leopolda i Gertrudy P.
4	16	Ś.	Edmunda B.
5	17	C.	Salomei P.
6	18	P.	Maksyma i Eugenjusza.
7	19	S.	Elżbiety Ks. Lug. W.
8	20	N.	**24 po Sw.** Feliksa Walezj.
9	21	P.	*Ofiarowanie N. M. P.* ●
10	22	W.	Cecylji Panny M.
11	23	Ś.	Klemensa P. M.
12	24	C.	Jana od Krzyża Wyzn.
13	25	P.	Katarzyny P. M.
14	26	S.	*Konr. Piotra i Aleks. B.
15	27	N.	**1 Adw.** Barlaama i Waler.
16	28	P.	Mansweta B. i Rufa. ☽
17	29	W.	Saturnina Męczennika.
18	30	Ś.	Andrzeja Ap.

GRUDZIEŃ.

19	1	C.	Eligjusza Bisk.
20	2	P.	Bibjanny Panny M.
21	3	S.	Franciszka Ksawerego.
22	4	N.	**2 Adw.** Barbary P. M.
23	5	P.	Sabby Op. i Piot. Chryz. ○
24	6	W.	Mikołaja Biskupa.
25	7	Ś.	† Ambrożego B. D. K.
26	8	C.	**Niep. Pocz. N. M. P.**
27	9	P.	Leokadji P. i Walerji.
28	10	S.	*N. M. P. Loret.* i Eulalji.
29	11	N.	**3 Adw.** Damazego Pap. W.
30	12	P.	Synezjusza i Aleksandra.
1	13	W.	Łucji P. M. i Otylji P. ☾
2	14	Ś.	† Spirydjona B. W.
3	15	C.	Ireneusza Męczennika.
4	16	P.	† Euzebjusza B. i Albiny.
5	17	S.	† Łazarza B. i Olimpji W.
6	18	N.	* **4 Adw.** Gracjana Bisk.
7	19	P.	Faustyny Wdowy.
8	20	W.	Teofila Męczennika.
9	21	Ś.	Tomasza Apost. ●
10	22	C.	Zenona i Flawjana.
11	23	P.	Wiktorji P. M.
12	24	S.	† *Wigilja.* Adama i Ewy.
13	25	N.	**Narodz. Chr. Pana.**
14	26	P.	**Szczepana I-go Męcz.**
15	27	W.	Jana Ewangelisty. ☽
16	28	Ś.	Młodzianków.
17	29	C.	Tomasza Kantuaryjsk. B.
18	30	P.	Eugenjusza B. i Dawida Kr.
19	31	S.	Sylwestra Papieża.

Wykład znaków kalendarskich: Nów ●. — Pierwsza kwadra ☽. — Pełnia ○. — Ostatnia kwadra ☾.

Od redakcji.

Pozdrawiamy was przy tym nowym roku.

Pozdrawiamy was—a więc życzymy tego, co jest największym skarbem człowieka i społeczeństw całych — zdrowia.

Człowiek zdrów na ciele i umyśle może i powinien działać w pełni sił swoich, społeczeństwo zdrowe godne jest życia, więc żyje.

Pierwszym i głównym warunkiem zdrowia jest unormowanie tego, co główną zasadę życia stanowi.

Dla zdrowia trzeba *tchu swobodnego.*

Owóż tchu swobodnego życzymy wam i sobie.

Ażeby te wyrazy dobrze określić w znaczeniu społecznem, bo tu o zdrowie społeczne głównie chodzi, zastanówmy się chwilę nad niemi.

Swobodnie oddycha społeczeństwo, którego wszystkie cząstki rozwijają się według właściwej w nim natury.

Każda z tych cząstek ma prawo do życia, więc powinna z tego prawa korzystać, inaczej słabnie i karleje.

Potrzeba, ażeby swobodna praca wszystkich tych cząstek, zastosowana do środka, w którym żyć im przychodzi, mogła się dla ogółu spożytkować.

Więc dla tej pracy sposobne należy nadać pole.

Niechaj dla każdej zdolności nastręczony będzie właściwy obszar rozwoju, niechaj każdej zasłudze oddawaną będzie nagroda, jaka jej się należy.

A to wszystko według praw bożych i ludzkich.

W społeczeństwie, którego działanie nie odbywa się w takich przyjaznych warunkach, mnóstwo zdolności bywa złamanych przedwcześnie, mnóstwo ludzi bywa wykolejonych z drogi, jaką podążyćby mogli na wielką korzyść swoją i całego ogółu.

Takie marnowanie sił stanowi niczem nie wynagrodzoną stratę.

Bo myślić i zabiegać na korzyść całego społeczeństwa któż może lepiej jak ci, którzy z jego łona wyszli?

Kto dokładniej zna środki, jakiemi ono rozporządza, kierunek w jakim te środki najpraktyczniej zużytecznić się mogą?

Swobodny więc oddech zależy na tem, ażeby przy przyjaznych warunkach wolno było każdej zdolności rozwijać się, każdej pracy spożytkować.

Jeżeli temu uczynione będzie zadość, to można być pewnym, że wszystkie te cząstki, znalazłszy stosowną porę rozwoju, nie podążą na mylne manowce, nie stopią się w źle skierowanych a często nader szkodliwych usiłowaniach.

Kto u siebie i w pośród swoich oddychać może całą piersią, ten nie będzie szukał u cudzych sztucznej a często trującej atmosfery.

Dać więc swobodny oddech społeczeństwu, jest to zapewnić się, że znajdzie się w niem na wszelki raz silną a niczem niezachwianą podporę.

Bo żadne krecie nurtowania nie mogą szkodzić tam, gdzie swobodna a niczem nie tamowana praca rozwija się na świetle słonecznem, według zasad sprawiedliwości i dbałości o dobro wszystkich.

Powtóre dla zdrowia potrzeba *równowagi.*

Niechaj według starego przysłowia francuskiego miecz nie drze pochwy, niechaj pochwa nie przytłumia miecza.

Mens sana in corpore sano, — **zdrowy umysł w zdrowem ciele, oto prawdziwa, stała i niczem niezachwiana zasada.**

Ta równowaga sił moralnych i materjalnych może tylko objawiać się tam, gdzie jedne i drugie znajdują dla siebie stosowne pole rozwoju.

Błędnie czynią ci, którzy wyłącznie na jeden z tych kierunków zwracają swoje usiłowania.

Naród, żyjący tylko materjalnemi pokuszeniami, tyje, grubieje i przestaje myślić; naród, zbytnie rozmarzony w duchu i wykołysany na żądaniach i złudzeniach nie dających się uskutecznić, traci konieczną z pod nóg podstawę i rzuca się w przedsięwzięcia niepodobne na czasie do ziszczenia.

W jednym i drugim razie nastaje niemoc tamująca rozwój społeczny.

„Mierz siłę na zamiary“ — powiedział wielki poeta; my poważamy się tutaj przestawić to zdanie i poradzić, „ażeby ci, którzy pragną dojść do pomyślnego rezultatu, mierzyli zamiary według sił“.

Ale niechaj się dobrze obrachują z sobą, niechaj się starają dokładnie uwarunkować zamiary możliwe i baczyć czy im na nie sił starczy.

Tutaj więc stawia się nam przed oczy trzeci konieczny warunek zdrowia społecznego, a tym jest *umiarkowanie.*

Czem dla zwykłych ludzi wstrzemięźliwość, to jest rozsądny rozmiar sił żywotnych, ażeby dłużej trwały, tem dla społeczeństw bywa umiarkowanie.

Poeta powiedział:

Kiedy zdrowy cel ci świeci,
Bacz na to co masz pod bokiem,
Idź ciągle miarowym krokiem,
Prześcigniesz tego co leci.

Jest to stara bajka o żółwiu i zającu, która w praktycznem życiu znajduje bezprzestannie zastosowanie dla siebie.

W tych kilku słowach streściliśmy nasze dla was życzenia noworoczne; oby Bóg dał by się ziściły kiedy.

W dalszych pogawędkach z wami będziemy się starali rzucone te myśli stosownie i wyraźnie rozwinąć.

A pamiętajcie tylko:

że Bóg radzi
o swojej czeladzi.

Tak jest—byleby czeladź nie zapomniała o sobie...

Do J. I. Kraszewskiego.

Więc Ci w uchu dźwięczą mile
Te piosenki kiedyś grane,
Co leciały jak motyle,
Z macierzanki na dziewannę,
Kwiatów pyłkiem osypane?

Więc Ci w uchu dźwięczą mile
Te piosenki bezechowe?
Ileż to ich zgasło, ile,
Na rozdrożu, na mogile,
W pustyń skwarze, w mgły grudniowe!

Ciszej, ciszej! bo usłyszą
W grobach, mistrzu, twoje słowo;
I wyroją się na nowo,
Wzlecą, skrzydła rozkołyszą,
Krążyć będą nad twą głową.

A nie spędzisz tak ich łatwo,
Gdzie się znęcą raz ich roje!
Znam się z tą niesforną dziatwą,
Którą wskrzesi słowo twoje,
Piersi ją karmiły moje.

Z pod stóp Hiramowej góry
Jedna pieśń się już podrywa:
Patrz, szalona mdłemi pióry,
Przez szerokie mórz lazury
Leci, leci, lecąc śpiewa:

„Zkąd mnie owiał duch anioła,
„W cytrynowych sadach śpiącą?
„Słyszę, czuję pierś gorącą,
„Co mi stopi szrony z czoła;
„Kto mnie zbudził? kto mnie woła?“

Niechże piosnkę Bóg prowadzi!
Biedne ptaszę to tułacze,
Jeśli skrzydło go nie zdradzi,
Wiem, doleci gdzie mu radzi,
Lecz miast śpiewać, się rozpłacze.

Nie odepchniesz, wiem, ptaszyny,
Choć zmęczona, Cię zasmuci;
Bracie, boleść jej bez winy.
Patrz na czarne mórz głębiny...
Wracać znowu?... nie! nie wróci!

K. Brzozowski.

Tripoli 4 sierpnia 1879.

Trochę o niegranej komedji i o odegranym dramacie.

Orzeszkowa napisała drobnostkę sceniczną p. t. „Pokociło się... i Dam nogę“.

O tym obrazku godzi się wspomnieć nietylko z obowiązku referenta teatralnego, ale z innych o wiele ważniejszych względów.

O scenę Orzeszkowej nie chodziło i kiedy rzuciła na papier ten djalog między dwoma braćmi, przeprowadzając sprzeczkę koroniarza z litwinem wszczętą od dwóch prowincjonalizmów językowych i godząc ją wdaniem się Mickiewicza, który przypomina, że

..... „ty jesteś jak zdrowie,
„Ile cię trzeba cenić, ten tylko się dowie,
„Kto cię stracił,

autorka „Patrjotyzmu i kosmopolityzmu“ miała myśl głębszą.

Szkoda że myśl ta ujęta w ramę błahą, w której jeszcze niepotrzebnie sporo miejsca zajęła literacka reklama, zmalała, i że talent Orzeszkowej, przepłynąwszy po niej jak po płytkiej wodzie, musiał osiąść na mieliznie.

„*Il y aurait ici des scènes à faire* — powiedziałby francuz, przeczytawszy ten króciutki akcik Orzeszkowej.

Możnaby z tego pomysłu niejedną świetną wysnuć scenę — i doprawdy miałoby się prawie pretensję do talentu Orzeszkowej—gdyby nie przekonanie, że autorka, pisząc nawet tę drobnostkę, miała do zwalczenia wiele trudności, z których nie wszyscy dokładnie zdają sobie sprawę.

A główna trudność nie leżała prawdopodobnie w tej drażliwej stronie zadania, która każdego odrazu bije w oczy, ale w innej, którą może niewłaściwie wystawiamy sobie w postaci antagonizmów, utrzymujących jakoby ciągłą waśń między braćmi jednym mówiącymi językiem.

Stosunek Witolda i Zdzisława do matki, w komedji Orzeszkowej—równie jak wszystkich Witoldów i Zdzisławów do wspólnej rodzicielki, w wielkim dramacie dziejowym jasny jest i w nikim nie budzi żadnych wątpliwości; ale stosunek braci między sobą potrzebowałby może głębszego traktowania, aniżeli przekomarzanie się o miejsce urodzenia choćby najznakomitszych współczesnych pisarzy, o zalety lub przywary litwinek i koroniarek.

Orzeszkowa rozmyślnie zapewne zredukowała dysputę do takich błahostek, ażeby taką tylko doniosłość nadać tym, jak je w zakończeniu Jadwiga nazywa, domowym sporom i rywalizacjom.

Ale w tem właśnie błąd.

Bo nie idzie tu o domowe spory, o rywalizacje, ani o antagonizmy których niema, lecz o odrębności charakterów które są, które w historji rozwoju naszego społeczeństwa kapitalną odegrały rolę i które przedstawiając historykowi-psychologowi bogaty materjał do badań, mają również prawo, wcieliwszy się w postacie z życia brane, przemówić do nas ze sceny słowem i czynem, na tych odrębnościach charakterowych opartym.

Że tak jest nawet nie od dziś, niech zaświadczy wspomnienie z przed kilkunastu lat.

Piszący te słowa zwiedzał wtedy daleki Wschód — z przyczyn niezależnych od redakcji.

Losy zatrzymały go dłużej w wielkiej, na wyspie urządzonej warzelni soli, gdzie mu urzędowe dano zajęcie.

Znalazł tam wielu znajomych i nieznajomych koroniarzy i litwinów.

W tem społeczeństwie minjaturowem, skupionem, streszczonem, skoncentrowanem pod działaniem jednej myśli, która nadangarskie tężnie przeistaczała na tężnie ciechocińskie, zacierały się wprawdzie odległości społeczne, umysłowe — ale występowały tem silniej różnice prowincjonalne, nabierając istotnie pozoru antagonizmu i rywalizacyj.

Dysputa o lekkości, o fantazjach, o braku wychowania koroniarzy, o stateczności, „solidarności“ i charakterze litwinów, stawała się chwilami niemal kwestją stanu — którą przedewszystkiem studjował zwierzchnik zakładu.

Była to z wielu względów ciekawa figura.

Imię nosił wielkiego poety swego narodu i miał z nim jedną wspólność: lubił bardzo „oczyszczoną“.

Pyszny typ dla Turgeniewa,— jeden z tych, co to gdzieś tam byli, kogoś uśmierzyli, dostali za to krzyż i daleką tranzlokację, która dała folgę ich szerokiej naturze, zbyt rozmaszystej, ażeby się w regularnych mieściła stosunkach.

Zbierając więc na „czarną godzinę“ oszczędności na soli, zwierzchnik ów liberalizował po troszę, bardzo swobodnie rozmawiał ze swemi podwładnemi.

Zresztą „dobry mały“, jak mówią jego ziomkowie.

Ten „dobry mały“ patrzał, obserwował i widział;

a kiedy uderzyła w nas jak grom wiadomość o nieszczęsnym epizodzie, znanym w historji okolic bajkału, pod nazwą „sprawy zabajkalskiej" — nikt tak dobrze nie wiedział czego się trzymać, jak ów zwierzchnik nad warzelnią soli.

Przeczuwaliśmy wszyscy tragiczny koniec katastrofy, ale przed zakończeniem, ten krok rozpaczy mógł wstrząsnąć naszą kolonją, — a tego lękaliśmy się bardzo.

Zwierzchnik był spokojny, bo w danym razie swoją politykę oprzeć zamierzał na spostrzeżeniach dziwnie trafnych i bystrych.

— Ten zrobi tak, tamten inaczej — a ów jeszcze inaczej — mówił z uśmiechem i nie chybiał, — bo istotnie ten byłby zrobił tak, tamten inaczej, a ów jeszcze inaczej.

Ale najdosadniej scharakteryzował najwybitniejsze między nami dwa typy koroniarza i litwina.

— Pan Zdzisław — ciągnął dalej, mrugając maleńkiemi, po chińsku podciętemi oczkami—wlezie na beczkę i będzie miał mowę do braci.

Tu następowały zarzuty, jakby podsłuchane w najsmutniejszych przykładach współczesnej naszej elokwencji; cała swada, cała fantazja koroniarza odzywała się w tych okresach okrągłych, kwiecistych a bogatych w metafory i poetyczne błyski.

— Wtedy, mówił zwierzchnik, wstanie p. Witold i zacznie. „Ta zmiłujcie się, co robicie — zastanówcie się" i tak dalej prawić będzie po prostu, nieozdobnie, ale jędrnie i treściwie... A kiedy słowa nie pomogą, położy się na poprzek drogi i zawoła: „pójdziecie chyba po moim trupie". A kiedy i to nikogo nie zatrzyma, — wstanie i zakonkluduje: „ta już pójdę z wami — tylko poczekajcie niech włożę grube buty".

Jeżeli przed piętnastu laty zwierzchnicy ówcześni tak dobrze znali Zdzisławów i Witoldów, cóż to dopiero teraz być musi?

Dlaczegóż my nie mielibyśmy powiedzieć sobie tego, co oni nam mówią od tak dawna, dlaczego my nie moglibyśmy badać, co to jest owa zdolność koroniarza do lotnej inicjatywy, owa wytrwałość i systematyczność litwina do organicznej pracy, dlaczego nie spożytkować i jednego i drugiego na korzyść tej pracy, zanim ktoś trzeci na naszą szkodę tego nie obróci?

Są to przecież czynniki, z których przy umiejętności użycia, stworzyć można doskonałą równowagę społeczną.

Tylko trzeba je znać dokładnie — a do tej znajomości przyłożyć się może tak dalece poważny badacz dziejowy, jak utalentowany powieściopisarz lub dramaturg.

Il y aurait ici quelques belles scenès à faire, powtarzamy z francuzami; możnaby na tych danych zbudować wspaniały dramat obyczajowo-społeczny.

Zadanie nie łatwe — to prawda — ale życie tak już *się pokociło*, że nikomu nie wolno powiedzieć: *dam nogę*!

Władysław Bogusławski.

Do dziejów humoru polskiego.

.....Do rzędu facecjonistów, ludzi „trefnych", jak wówczas mówiono, należał Imć pan Ignacy Gąsowski, horodniczyc orszański, towarzysz znaku petyhorskiego u królewicza Fryderyka.

Wesoły, dowcipny, pełen rycerskiego animuszu, w szlacheckich dworkach mile był witany i *solenniter* traktowany; nie obeszła się bez niego żadna zabawa sąsiedzka.

Kto w orszańskiem dziękuje za pannę stolnikównę?—pan horodniczyc; kto kumem pana łowczego lub rejenta?—pan horodniczyc; kto do zwaśnionych palnie taką orację, że z obu stron urazy puszczają się w amnestję?—nikt inny tylko zawsze ten sam pan horodniczyc!

A co to było śmiechu i wrzawy, kiedy podpiwszy jął sypać jak z rękawa przeróżne *jovialitates*! panowie szlachta ze śmiechu brali się za boki, a poważne białogłowy i dziewki zamykały się w oddalonym alkierzyku, aby uszu nie obrazić wszetecznemi żartami.

Ale panu towarzyszowi znaku petyhorskiego nie dość było powiatowych tryumfów; ręka, co kordem władała, umiała jąć i za pióro.

Kto wie czy pan Gąsowski nie był u nas pierwszym literatem-humorystą w dzisiejszem tego słowa znaczeniu; uprawiał on bowiem wyłącznie tę niwę literatury, a ówczesne *Miscellanea*, *Silvae-rerum* zachowały nam ślady jego pisarskiej działalności.

Znaną była powszechnie jego dyspozycja dla swego ekonoma czyniona, w której wyśmiewał nieporadność gospodarską, zdzierstwo, uchylanie się przed płaceniem długów itd.

Oto parę ustępów z tej dyspozycji:

„Jeżeli kto do mnie przyjdzie z jaką pretensją, powiedzieć, że ja nagle umarłem i należycie wyczubiwszy, wolno za łeb wziąwszy, za drzwi wyprowadzić".

„Majeranu nasiać jaknajwięcej, bo się do kiełbas komukolwiek zgodzi".

„Już pono siana jak nie było tak niema, zaczym dla konserwowania zdrowia końskiego każ wmpan bocianowe gniazda pozbierać, które wpół z sieczką zmięszawszy, koniom po trzy razy dawać a poić po razy trzydzieści."

„Do mnie wolno pisać albo nie pisać, bo ja sam może będę albo nie będę, wmpan możesz chłopów i podróżnych zdzierać, toż samo ja z wmpanem uczynię".

Więcej jeszcze znanym był testament pana horodniczyca, sporządzony za lat młodych ze względu, „że nieodbity sztych nieszczęścia obok z nami chodzić zda się", a ztąd zawsze „nad grobem stoimy jedną nogą".

Testament składał się z zapisów sługom i przyjaciołom, oraz z dyspozycji ciałem i mowy pogrzebowej, napisanej dla kaznodziei.

Ciało swoje kazał pan horodniczyc w siermięgę starą ubrać i złożyć w ulu obwiązanym flakami rysiemi, świniemi, wołowemi, jednorożcowemi, baraniemi, psiemi i t. d., „a to dla tego, że przed skończeniem świata jeden będzie pasterz i jedna owczarnia."

Na ulu napis:

„Obrońcę wiary, wolności i króla,
„Jak pszczółkę wpędza sroga śmierć do ula".

Na około stać miały rozmaite kolumny i emblemata; po lewej ręce miał być umieszczony mundur wypchany słomą z tą *inskrypcją:*

„Jak nie ma nosić munduru pan Czura,
„Kiedy kul słomy doczekał mundura?"

Na jednej z kolumn odmalowana być miała śmierć z kielichem, pijąca za zdrowie nieboszczyka, na drugiej śmierć wiodąca księdza do grobu z napisem:

„Jak z kwiatków pszczółki, tak z ludzi plebanie
„Zbierałeś słodycz, teraz proszę na nię."

Kazanie w krótkich słowach wyrażało żal, że śmierć „na heroicznych żołnierskich piersiach sianokos zaczęła i fatalnie zakończyła", oraz prośbę, aby święty Jerzy przyjął dla swego rumaka tę kitkę siana w nieopłakanym ulu złożoną"...

K. Bartoszewicz.

IMPROMPTU.

Szukałem długo nowych szat
Dla piosnek mych i treści świeżej,
Znalazłem kilka świetnych szmat
Z królewskiej mistrzów mych odzieży
I kilka snów z minionych lat...

I z tych to kształtów, z tych tematów
Złożone piosnki daję wam.
Że czasem woń zawiędłych kwiatów
Zaleci od nich — mało dbam!...
W środku przecudnych poematów
Niejeden raz usnąłem sam...

Ja dziecko smutnych, dziwnych dni,
Czuję jad w zdrowej ojców krwi
I życia piekłem pieśń złamana
Pod gruzem mar młodzieńczych śpi,
Zatrutem czasu tchem owiana...

Czesław.

Z teki naturalisty.

O świeceniu robaczków świętojańskich.

Szczególne zjawisko wydawania światła w ciemności przez tak zwane robaczki świętojańskie (*Lampyris noctiluca*) zajmowało od dawna w najwyższym stopniu świat uczony, ale dostatecznego wyjaśnienia jego dotychczas nie mieliśmy.

W ostatnich czasach przedsięwzięto szereg doświadczeń, który rozjaśnił do pewnego stopnia ten proces i dzięki im wiemy już dzisiaj, jaka jest przyczyna tego zjawiska i przy jakich warunkach ono powstaje.

Wiadomo, iż przyrząd świecący robaczków, o których mowa, najwięcej rozwiniętym jest u samic i składa się z żółtawej masy mieszczącej się na brzuchu, pomiędzy piątym, szóstym i siódmym pierścieniem brzusznym. Masa ta pokryta jest cienką błonką. Pod mikroskopem badana, przedstawia się ona jako składająca się z pojedyńczych zrazików, w których dostrzegać się dają wielkie komórki; do środka każdego z owych zrazików prowadzi kanalik, będący odnogą tchawicy i doprowadzający do niego powietrze.

Światło robaczka świętojańskiego bardzo jest silne, tak że może być dostrzeżone w odległości 150 do 200 metrów; przedstawia nieco podobieństwa do światła wydawanego przez fosfor, jakkolwiek różni się od niego tem, iż barwy jest zielonawej, kiedy światło fosforu jest żółtawe. Powierzchnia świecąca robaczka świętojańskiego nie jest jednostajną, lecz przedstawia punkta jaśniej i ciemniej świecące. Świecenie tych zwierzątek odbywa się tylko w nocy, a przy ich zgnieceniu wydziela się zapach, który tylko z zapachem cebuli da się zestawić.

Świecenie zwierzątek jest zjawiskiem zależącem wyłącznie od ich woli i to utrudnia bardzo wykonywanie nad niem doświadczeń; na szczęście przekonano się, iż można za pomocą drażnienia elektrycznością wywołać takie świecenie, które następuje jednak nie wcześniej, niż w 6 lub 8 sekund po puszczeniu prądu elektrycznego.

Za najlepszy dowód, iż świecenie jest zjawiskiem własnowolnem, służy doświadczenie, w którem przecięto połączenie ze zwojami głowowemi (zastępującemi u tych zwierzątek mózg); zwierzątko przestawało w takich razach świecić własnowolnie, wywiązywało się jednakże światło pod działaniem prądu elektrycznego.

Bardzo zajmujące są doświadczenia, w których zamykano żywe robaczki w rozmaitych gazach i za pomocą elektryczności starano się w nich światło wywołać. Doświadczenia te miały nadzwyczaj doniosłe znaczenie, przekonały nas bowiem, iż obecność tlenu jest niezbędnym świecenia warunkiem. Ile razy umieszczano robaczki pod kloszem napełnionym tlenem, powietrzem lub mieszaniną tlenu z innemi gazami, zawsze można było wywołać światło prądem elektrycznym, tymczasem w atmosferze z kwasu węglanego, azotu, wodoru lub t. p. świecenia nie było.

Z przytoczonego wyniku owych doświadczeń wywieść się da przypuszczenie: iż organ świecący wyrabia jakieś ciało, które łącząc się z tlenem powietrza, wydaje światło, nie przedstawiające jednak najmniejszego podobieństwa z światłem elektrycznem, które powstaje bez żadnego współdziałania tlenu. Ciało wydzielające się w ten sposób nie może być płynne, ponieważ w owych zrazikach nie widzimy żadnych kanalików wyprowadzających, lecz musi mieć postać gazu. Chemja dzisiejsza uczy nas: że gazem takim nic innego być nie może, jak tylko połączenie fosforu z wodorem, jakkolwiek dotychczas nie dało się na drodze analizy wykryć to ciało w komórkach organu świecącego. Fakt ten łatwo da się tem wytłómaczyć, iż gaz ów palący się nie znajduje się w zapasie, lecz prawdopodobnie wydziela się za każdym razem pod wpływem woli zwierzęcia lub prądu elektrycznego.

Przekonano się też, iż komórki powinny żyć, żeby światło wydawać. Świecenie ustawało zawsze, ile razy komórki organu świecącego zostały dokładnie zgniecione, zmiażdżone. Również świecenia już wywołać nie można, jeżeli komórki świecące zatrute zostały jakąś silną trucizną.

Jeżeli w czasie świecenia robaczków, poddamy je działaniu eteru — światło ustaje; nakoniec przy dłuższem doświadczeniu na jednym objekcie spostrzegamy objawy zanużenia, jak to wogóle w zjawiskach będących pod wpływem nerwów widzieć się daje.

Takie są rezultaty ostatnich doświadczeń nad tem ciekawem zjawiskiem natury; wykazanie na drodze analizy chemicznej fosforu lub innego ciała w komórkach organu świecącego rozstrzygnęłoby ostatecznie tę kwestję.

dr Gustaw Fritsche.

Horoskopy polityczne.

Co tu gadać, — ot! bajdurzą,
Że na pokój się zanosi; —
Kwestja wschodnia grozi burzą,
Choć pogodę Bismarck głosi.
Wschód, jak dach poszyty słomą,
Jedną iskrą spłonie cały...
To im panie sprawią wały!...
— Lecz kto komu?
— Niewiadomo!...

Bismarck, ho ho!... kręta sztuka,
W Friedrichsruhe nie próżnuje
I nie darmo w palce puka;
Jak pajączek siatkę snuje,
Capnie znowu rzecz łakomą,
„Szach-mat", znagła wrzaśnie silnie;
Zagiął parol niezmylnie!
— Lecz na kogo?
— Niewiadomo!...

Gladstone niby robi *fiasco*,
A-hm!... figlarz to nie lada!
Tylko rak się skrył pod maską,
Bo udawać mu wypada.
Mądry stary, jak Salomo—
Jeśli tylko się ostoi,
To torysom kurtę skroi.
— A nuż padnie?
— Niewiadomo!...

Austrja w biedzie... wielkie rzeczy!
Stara piosnka się nie zmienia,
Steuerzuschlag ją wyleczy
Z krytycznego przesilenia.
Pieniądz — rzeczą jest znikomą!
Spłaci — (projekt już gotowy) —
Stare długi... kredyt nowy.
— Któż da grosze?
— Niewiadomo!...

Francja stoi na wulkanie; —
Ten Gambetta łepak tęgi,
Niechno raz u steru stanie,
Toż to panie wezmą cięgi!...

Plan kampanji już rzekomo
Leoś w biurku ma u siebie:
Wezmą w skórę, jak Bóg w niebie!...
— Kto od kogo?
— Niewiadomo!...

Zresztą czekać, — tylko czekać!
Stan dziś niezdecydowany —
Zima zwykła wszystko zwlekać,
Za to z wiosną przyjdą zmiany.
Trzeba obejść się oskomą,
Zanim przyszłość nas pokrzepi;—
Poczekajcie: będzie lepiej!...
— Ale kiedy?
— Niewiadomo!...

M. Gawalewicz.

Chorwaci.

(A propos katastrofy zagrzebskiej.)

Dziwne, a trudne do zbadania bywają losy ludów narodów!

Niejednokrotnie naród, lubo nieliczny, ale pełen życia, wysokich zalet, przeznaczony może do odegrania jeszcze niepoślednicj roli w dziejach, długie wieki może żyć, pracować, cierpieć, walczyć, podlegać różnym losom i przewrotom i prawie nie zwracać na siebie uwagi tych szczęśliwych ludów, które stoją na najjaśniejszem miejscu widowni świata i których codzienną kronikę fama dziennikarska po świecie roznosi!

Takim narodom nadaje dopiero rozgłos wielkie powodzenie lub wielkie klęski, a te ostatnie częściej stokroć aniżeli pierwsze..

W takiem położeniu znajdują się pobratymczy chorwaci, lud w rodzinie słowiańskiej mało znany nietylko zachodowi, dla którego nawet w środku Europy wiele jeszcze jest sfinksowych zagadek geograficznych i etnograficznych, ale i braciom swoim słowianom.

Telegraf przynosi ciągle wieści o nieustannych atakach sił podziemnych, z niepojętą zaciekłością srożących się nad biedną ziemią, sił, co za szczególniejszą ofiarę swą obrały jej serce, przewodniczkę, stolicę administracyjną, a jeszcze więcej duchową... Zagrzeb.

Trzęsienie ziemi, klęski i spustoszenie, przerażenie i niepokój mieszkańców, ofiary międzynarodowego współczucia, wszystko to sprawia, że Zagrzeb i Chorwacja są w ustach i pamięci każdego niemal umiejącego czytać, ale niejeden z prawdziwej inteligencji nawet, mimowoli musi zadać sobie pytanie co to za nieszczęśliwy naród, o którym teraz „głośno po świecie".

Chorwatów nie zna zachód, nie chcą znać niemcy, nie ze wszystkiem znają nawet sami słowianie.

Tissot objaśnił już zapewne znaczną część czytających francuzów, jakie to ludy mieszkają między Sawą i Drawą, siedzą w miastach i siołach, po nad środkowym Dunajem, ale nie ręczymy, czy nie było wielu takich, co, przystępując do jego „*Voyage au pays des Tziganes*", nie pomyśleli sobie, że dowiedzą się coś o szczególniejszej gałęzi cygańskiego plemienia, które nazywa się „*les Croates*", tak jak wielu z nich dziś jeszcze sądzi, że cyganie pochodzą z kraju po nad Wełtawą, zwanego „*Bohème*", i że stanowią główną masę ludności tej „pogranicznej między Azją i Europą krainy..."

Dla niemców, przedewszystkiem uczonych, istnieją nader ważne i zajmujące wnętrza Afryki, Ameryki południowej, kraje pod obu biegunami, ale sąsiedzi ich słowiańscy to — *tabula rasa*, która o tyle tylko zasłuży sobie na ich łaskawą ciekawość, o ile z wdzięczną uległością przyjmie nieoceniony dar dobroczynnej teutońskiej ręki... germanizację.

Dla nieuczonego wiedeńczyka, naprzykład zwłaszcza takiego, którego akademją jest giełda i kawiarnia „*Kroboth is ka Mensch*"; dziś jeszcze „*a lust'ger Weaner*" opowie ci, że przed stu z górą laty przychodziły do Wiednia straszliwe potwory w ubraniu od góry do dołu krwią ufarbowanem, w tornistrach na plecach miały one dzieci, przyrządzone na pekeflejsz, a we flaszach drewnianych lub blaszanych „*echtes menschliches Blut*", że bez bynajmniejszego wstydu i sromu zajadały ową z ludzkiego mięsa marynatę i krwią popijały po ulicach cesarskiego miasta...

Nie jest to bynajmniej żart prosty. Istotnie tak się wcielili w podania wiedeńskie owi nieustraszeni *pandurowie* Trenka z czasów wojny siedmioletniej, jedyne wojsko apostolskiego monarchy, przed którem drżał niezwyciężony *Fritz*, dzielne hufce, co szły do boju przy dźwięku fletu i piszczałki, w czerwonych kołpakach i kaftanach, z chusteczkami wyszywanemi dłonią kochanek na szyi... Bili się oni jak lwy wpadali niespodzianie, niby burza gradowa, a pustoszyli i łupieżyli wcale nie gorzej, niż rajtary i landsknechty niemieckie, przemoc bowiem i grabież to przecież nieodłączne atrybuty militaryzmu, dopiero w najnowszych czasach przez wyższą cywilizację i prawo międzynarodowe okiełznane.

Po *pandurach* została jedna pamiątka trwała, muzyka wojskowa — oni bowiem pierwsi zaprowadzili ją u siebie; dzieci nieodrodne *śpiewnego* plemienia szli na śmierć, jak na gody, przy dźwięku nuty rodzimej...

Po hufcach chorwackich, walczących w szeregach apostolskiego monarchy, została jeszcze inna pamiątka, dziś stanowiąca niezbędną część cywilizowanego ubioru... *krawat*; sama nazwa wskazuje dokładnie, gdzie szukać początku krawata...

Poetyczny junak nie poszedł do boju wprzódy, póki nie zawiązał na szyi „*vezenu maramuz*" — chustę wyszywaną rękoma drogiej „*djevojki*", która, tuląc się do jego piersi z płaczem, przysięgała, że nie pójdzie za „*nedragoga*", ale będzie modlić się po dniach i nocach do „*Majke Božje*" z Remetu lub Tersatu, aby jej „*dragoga*" żywego i całego z bojowej wyprawy powrócił. Z tej nieznanej gdzieindziej ozdoby szydzili towarzysze broni; niedarmo żołnierz niemiecki u Szyllera (*Wallenstein's Lager*) pyta słowianina „*Kroat, wo hasst du dein Halsband gestohlen?*" Z czasem świat cywilizowany począł naśladować „ludożerców" z nad Sawy i Drawy i dziś nikt się na ulicę nie ruszy bez czapki i krawata!

Jest to wstyd wielki dla słowian, że się tak mało znają sami między sobą, a jeszcze większy, że nieraz sądzą jedni drugich podnatchnieniem oszczerstw obcych, którzy na waśnieniu ich zakładają swoje interesa polityczne. Jeszcze większy wstyd dla nauki, jeźli pozwala wpływać na siebie różnym uprzedzeniom, jeźli zyzem pogląda na uboczne względy stronnicze i dobrowolnie zamąca przezrocze źródło prawdy. Niech nie nie mówią o olimpijskim spokoju ludzi nauki i oni nie zawsze bywają czyści, jak kropla krynicznej wody i oni dają się przekupić względom politycznym, religijnym, narodowym, a czasami i osobistym. Z taką nauką w obrębie slawistyki chorwaci pięćdziesiąt lat blisko toczą walkę o uznanie najświętszych praw swoich do bytu i odrębności etnograficznej.

Wielu uczonych, niezadowolonych z rozdrobienia wielkiego plemienia słowiańskiego, sądziło, że zapobiegnie takowemu, negując jedne narody na korzyść drugich.

W imię tej idei chciano zdmuchnąć z powierzchni ziemi odrębność chorwacką, a ludność w czambuł zapędzić do sztucznej przegrody, ochrzczonej nazwą serbizmu; między serbami i chorwatami istnieje wspólność językowa, pewne podobieństwo w życiu i ustroju ludowym, nawet nazwy rodowe powtarzają się jedne i te same u jednych i u drugich, za to przebieg dziejów oddzielił ich wielce pod względem religijnym, cywilizacyjnym, nawet obyczajowym.

Szlachetniejsi marzyciele pragnęli połączyć południowych słowian, a przedewszystkiem chorwatów i serbów, pod wspólną chorągwią, na równych prawach; niestety usiłowania te rozbijały się o niedorzeczne pretensje wielko-serbizmu; chciano od chorwatów, aby dla mrzonki wyparli się swej przeszłości, cywilizacji zachodniej, nazwy narodowej, ideałów przyszłości!

Nic dziwnego, że chorwaci po junacku odtrącili te roszczenia dzikie; dziś pracują nad sobą, nad rozwojem swej indywidualności, resztę pragnień swych pozostawiając na chwilę... upamiętania się zbłąkanych.

Ale interwencja nieprzychylnych im uczonych nie pozostała bez smutnych skutków—świat mało wie o chorwatach, najinteligentniejszych na południu słowiańszczyzny przedstawicielach cywilizacji zachodniej — widmo serbskości ustawicznie ich zasłania przed światem.

Czas jest oddać *suum cuique*, uznać chorwatów chorwatami — niech to będzie pierwszym darem na osłodę temu tak wielce udręczonemu w ostatnich dniach narodowi...

Bronisław Grabowski.

„Dla chleba".

Znałem ludzi poważnych i zkądinąd uczciwych' którzy przecież, wzywani do głosowania w pewnych instytucjach, stają w rzędzie... „ludzi słomianych", a gdy z tego robi im ktoś zarzut, odpowiadają krótko: czynimy to... *dla chleba*!

Znam ludzi innych z pewnym taktem i pozorną powagą, którzy jednak umieją się zginać w pałąk i bić czołem wobec możniejszych, mówiąc, że o... *chleb* im idzie.

Znam ojców, którzy przez poniżanie siebie szukają *chleba* i karjery dla swych synów; znam matki, które dla zapewnienia *chleba* i „losu" córkom, nie wahają się oddawać je bogatym... starcom.

Znam wreszcie autorów rozprawiających szeroko o zasadach i przekonaniach, a piszących przedewszystkiem *dla chleba*.

Znam słowem wielu ludzi, którzy gotowiby zrobić wszystko może *dla chleba*; niestety znam niewielu takich, którzyby własne zasady (o ile je mają) i własną godność człowieczą wyżej *nad chleb* stawiali; kiedyś o fakcie tym pomówię może bliżej, odsłonię otaczającą go, przezroczystą gazę i rozpatrzę, bo wydaje on mi się ważnym i... wpływowym.

A wpływ to smutny i dający nie mało do myślenia.

Z jednej strony rozwinięty w pewnych sferach duch próżności przy potężnych środkach, z drugiej trudne, ani słowa, warunki, przy zaraźliwej manji życia nad możność, zrodziły rozlewający się coraz szerszym prądem i sięgający do wszystkich warstw społecznych objaw... *służalstwa*, karjerowiczowstwa i czci dla... złotych cielców.

Bo mniejszaby było, gdyby szło tutaj o jednostki liche i bez żadnych cech dodatnich i wyzute wreszcie z wszelkich szlachetniejszych uczuć.

Jednostki takie w każdem społeczeństwie i w każdej jego klasie znaleźć się muszą, — a przeciwko temu walka jest trudna.

Ale co jest dziwniejszem i co też zasługuje na szczególniejszą uwagę, to, że w owych mnożących się szeregach karjerowiczów spotkać można niemały procent ludzi, nie pozbawionych ani inteligencji, ani pewnych przymiotów charakteru, ani wreszcie poczucia swej wartości moralnej.

Ludzie ci czują to nawet, że schlebiając próżności tych, od których zależą, a któremi częstokroć pogardzają w duszy, poniżają swą godność osobistą, ów najdroższy skarb ludzki; a przecież zawierają oni zwykle kompromis z własnem swem przekonaniem wmawiając, że tak czynić muszą *dla chleba* i... karjery.

„Mamona" nie jest zapewne rzeczą do pogardzenia choćby dlatego, że daje człowiekowi to, co najwyżej może w swych stosunkach cenić powinien: *niezależność* i swobodę działania; ale dochodzić do tego przez wyparcie się swych zasad i cech ludzkich, — a w dodatku usprawiedliwiać się przed własnem sumieniem jednym tylko względem: *dla chleba*, — smutna to zaiste ostateczność i smutniejsza jeszcze... logika.

Opinji należałoby na charakterystyczny ten objaw zwrócić bliższą uwagę i zająć się nim szczerzej, bo jeżeli kto, to my tembardziej, nic z poczucia godności własnej i z poczucia własnej siły moralnej tracić nie powinniśmy

Jan Jeleński.

Czeskie noworoczne wiązanie.

(1830 — 1880.)

Starym zwyczajem bierzemy się w końcu każdego roku do rachunku — dumamy nad tem co było i nad tem co nas czeka...

Nie chcemy dziś jednak stawiać żadnych horoskopów—śpieszno nam raczej dać choćby przelotne porównanie doby przed laty pięćdziesięcioma z chwilą dzisiejszą.

Jakiż to piękny, pocieszający iście obraz roztacza się przed naszemi oczyma, jak zdumiewający postęp przedstawia czeskie życie!

I jasnem się staje, że pięćdziesięcioletni trud i znój nie poszedł na marne, że opłacił się wysiłek całego narodu...

Dzieci słabości i niewiary olśnione tym świetnym ruchu naszego wynikiem garną się już do wspólnej pracy, dziś wszyscy idą naprzód—„nieobecnych" nie znamy!

Popatrzcie tylko jak było przed laty 50-oma a jak jest na początku — oby najszczęśliwszego — roku 1881.

Język.

Przed laty 50-ma wstydzono się głośno mówić po czesku. Zewsząd dolatywała cię tylko gwara niemiecka... Zdawało się, że już ostatni wyraz czeski wypowiedziały biedne usta. Dziś.....

Szkoły.

Lat temu pięćdziesiąt na palcach policzyć było można pokątne szkółki czeskie—dziś niema czeskiego miasta i czeskiej wsi bez czeskiej szkoły.

Literatura.

Przed laty 50-oma nazywano piśmiennictwo nasze z pełnem lekceważeniem *die lächerliche Löschpapierliteratur, welche man in einer Tasche wegtragen könnte* — teraz wychodzą już osobne czasopism

bibliograficzne i czeskie roczniki poświęcone bibliografji.

Dziennikarstwo.

Lat temu pięćdziesiąt nie pomyślał nikt nawet o wydawaniu dziennika,— w tej chwili liczymy 200 gazet codziennych, tygodników i miesięczników.

Teatr.

Pół wieku temu drzemała Melpomena czeska bez ratunku — w tych czasach zaś otwartą już zostanie wspaniała świątynia muz naszych, wznosząca dumnie czoło nad brzegami Wełtawy. Wybudował ją *Narod sobie*, ofiarując na ten cel ze swoich skromnych środków przeszło miljon guldenów... W każdem miasteczku mamy tak zwane towarzystwa dramatyczne.

Życie publiczne.

W r. 1830 biedny czech siedział skromnie w kąciku niemieckiej zaduszonej kawiarenki, dziś miasto wre życiem i wrzawą, karnawał czeski należy do najhuczniejszych a na niezliczonych balach panuje zdrowa wesołość.

I tak dalej, i tak dalej...

Czyż nie dumni mogą być czechowie z takich szlachetnej swej roboty owoców?

Taka przeszłość sama już jest podnietą nadal — z niej czerpiemy program pracy dla przyszłości, pracy nie bezinteresownej, przynoszącej korzyść, przyczyniającej się do dobra ludu, mówiącego i czującego po czesku...

Oto nasze wiązanie noworoczne, które jako świetna gwiazdka rokuje szczęśliwsze chwile.

Powie ktoś może, iż wiązanie to zbyt idealne... prawda, jednak szczęśliwi nie wiedzą i nie pojmują, jaką rozkoszą dla mniej szczęśliwych nadzieja i wiara w lepszą przyszłość.

Edward Jelinek.

Piosnki leśne.

Bór wycięto, spuszczono na wodę,
Popłynęły do Gdańska olbrzymy;
Ze smolarni unoszą się dymy,
Czernią kopciem kwiatki i jagodę,
Zasłaniają niebo szafirowe.

Ej gdzieście, wy, puszcze dębowe,
Gdzież te buki tak grube jak baszty...
I te sosny przydatne na maszty,
I te lipy staruszki wiekowe...
Co listkami szeptały pacierze?

Ptak ztąd uciekł—wyniosło się zwierzę,
Strumień wysechł, mchem bagna porosły...
I słowiki swe piosnki uniosły;
Tylko jak pamięć po siekierze
Grube pniaki przysiadły na ziemi...

Gwiazdy patrzą oczami złotemi,
Patrzą jakoś żałośnie, a smutnie—
W listki wierzby wiatr trąca jak w lutnię,
I coś śpiewa tonami rzewnemi,
Jakby we łzach ukąpał swe pieśni...

Siwą głowę grzyb wytchnął z pod pleśni...
Nocną ciszą oddycha, i patrzy
W srebrny miesiąc, co robi się bladszy
I chce zmieść swoją głowę wcześniej,
Nim ją słońce oślepi promienne...

Mgły się wloką powoli, jak senne,
Idą w niebo jak smutne westchnienie...
Słońce wstaje, i rzuca promienie
Na uśpione jezioro bezdenne,
Igrając perłami wśród fali...

Kto tu płacze? kto pieśnią się żali?
Kto łzy gorzkie dobywa z ukrycia,
Kiedy wszystko się budzi do życia,
Gdy wschód słońce purpurą zapali...
Kiedy ptaki śpiewają radośnie?

Hejże patrzcie, wśród pniaków coś rośnie,
I cień rzuca na trawy zielone;
To drzew silnych młode pokolenie,
Które śpiewa piosenkę o wiośnie,
I krzepiące hymny o nadziei...

Klemens Junosza.

---

* * *

Serce ludzkie będzie chyba wiecznie już dzieckiem zepsutem, wyłamującem się z pod prawa postępu. W dziedzinie moralnej, którą serce z siebie wytwarza, nie wiele się zmienia, a mniej jeszcze postępuje. Weźmy naprzykład sprawę tak z samej nazwy swej serdeczną, jak miłość bliźniego. Mamy ją dziś niewątpliwie i dowodzimy jej przez zakładanie uzewnętrzniających ją instytucyj. Ale czyż głównym popędem dla energji naszej nie jest chęć pozbycia się niedogodnej nędzy? Kochamy siebie w drugich, nienawidzimy nędz cudzych przez myśl o nędzy własnej. Dla tej samej przyczyny usuwamy zdechłego psa z ulicy, dla jakiej nieraz odwracamy oczy od żebraka. Altruizm nasz rzadko bywa czystą miłością bliźniego; daleko częściej jest nienawiścią niezaspokojonej potrzeby, niezaradnej niemocy, upadającej nędzy.

Weźmy znowu inną stronę życia: prawdę w czynach. Wypędziliśmy jezuitów, aleśmy nie wypędzili jezuityzmu i wszyscyśmy się potrosze na jezuitów poprzerabiali. Kłamstwo o wiele wyższe ma dziś znaczenie, niż w wiekach średnich. Zmniejszyła się liczba rozbójników po drogach i lasach, ale zwiększyła liczba krzywoprzysiężców, oszustów i złodziei w codziennem obcowaniu naszem. Nie ścigano dawniej rozbójników dla braku porządku i siły państwowej; dziś krzywoprzysiężcom, oszustom a nawet złodziejom podajemy rękę bez zarumienienia się.

Indywiduum przez postęp zyskało wolność—ale ta wolność bywa aż nadto często wolnością bezprawia, grzechu, gniotącej nędzy i śmierci przedwczesnej. Ilość dławi jakość. Ludzkość dzisiejsza żyje łatwiej i pełniej; ale nie żyje lepiej i szczęśliwiej. Powierzchowne, mechaniczne, policyjne urządzenie bytu filistrów tylko zaspokoić może; duszom wyższym cały ten postęp dzisiejszy głębiny tęsknot i pożądań podnioślejszych zapełnić nie zdoła.

Wielkim nazwać się może ten tylko wiek, w którym żyć można dla wielkich czynów, umierać za wielkie, myśli a w jednem i w drugiem znajdować oddźwięk w sercu własnego narodu i w uczuciu powszechnem ludzkości.

Stanisław Krzemiński.

MYŚLI.

Bóg jednością, miljony rządzić jego sfera,
Odejmij jedność zerom, zostaną się zera.

Kobiecie On przeznaczył zakres działań mały,
Tylko rodzinne koło, lecz z niego świat cały.

Nie ta prawdziwa wielkość, która w oczy bije,
Źródło, co kwiat ożywia, pod ziemią się kryje.

Szczęśliwy, czyje serce nie pamięta złości,
Bo do takiego Chrystus raz wraz schodzi w gości.

Skromność zwykle unika gwaru i przepychu,
Anioł ma tylko skrzydła, a mówi po cichu.

Serce człowieka skarbem, prawda nas naucza,
Szczęśliwy, komu Pan Bóg użyczy doń klucza.

Tłum czarnych myśli często na mą głowę leci,
Ćmy nocne, a to po co? czyż ta głowa świeci?

Historyi życia ludzi wątek wciąż ten samy,
Jeden i ten sam obraz, tylko różne ramy.

Lenartowicz.

KOLENDA.

Ze świętami Bożego narodzenia i Nowego roku wiąże się wiele uroczystości i zwyczajów ludowych, zachowywanych przez wszystkie warstwy społeczeństwa. Uroczystości i zwyczaje owe zwykle sięgają dalekiej bardzo przeszłości. Do takich właśnie zabytków należy i kolenda.

I pieśni kościelne wołają: „hej kolenda! kolenda!“ i upominki przeróżne tym wyrazem mianujemy, a ustna literatura ludu przedstawia nam siła zwrotów poetycznych z imionami *koliad* i *kolend*.

Dlaczegoż więc kolenda trzyma się tak uporczywie świąt zakresu noworocznego? czy to dla igraszki się dzieje, czy rzeczywiście wyraz ten ukrywa w sobie pojęcie głębszej natury?

Może nie każdy z czytelników zastanawiał się nad tem zjawiskiem, więc mu ułatwiamy rozwiązanie zagadki.

U wszystkich ludów pogańskich słońce i księżyc, ziemia i ogień, woda i wiatr i różne zjawiska przyrody odbierały cześć boską.

Słońce jednak i księżyc uważano za główne bóstwa, którym nazwy dawano przeróżne; nazwiska tych bóstw zależały od wielu bardzo okoliczności, których niepodobna tłómaczyć w krótkim artykule.

W staroparskiej np. mitologji *Ormuzd* i *Ariman* oznaczają bóstwo słońca i księżyca, podobnie, jak nasz *Belbog* i *Czernobog*, o których piszą kronikarze obcy z czasów polskiego pogaństwa.

Podobnie też i bóstwa takie, jak: Światowid, Trigław, Perun, Jesse, Perkun, albo skandynawski Thor lub Jowisz klasycznego świata oznaczają słońce.

Było to bóstwo dobre, twórcze, opiekujące się losami człowieka i świata całego.

Ale jasny *Belbog* nie panował w spokoju; musiał on ustawiczne walki staczać z równie silnym bóstwem *Czernobogiem*; mitologje wszystkie i nasze podania ludowe przedstawiają tysiące przykładów walki boga światła z bogiem ciemności, pierwiastkiem zniszczenia i ciemności.

Światowid np. miał konia białego, na którym wyjeżdżał do walki z bogiem ciemności. Walka ta każdego roku kończyła się klęską słońca; w jesieni zwyciężał bóg zniszczenia, czarny bóg i sam panował nad światem. Lecz panowanie jego było krótkie albowiem przy końcu grudnia, słońce spycha z tronu swego współzawodnika i samo na nim zasiada. Jest ono jeszcze słabe, wycieńczone walką, ale ku wiośnie wzmocni się potężnie, aby błysnąć majestatem jedynowładztwa swego...

Pojęcia te osnute były na obserwacji pochodu słonecznego i na samem działaniu słońca.

Człowiek pogański, a tem samem i słowianin z doby przedhistorycznej widział w słońcu uosobione dobro; pod jego bowiem wpływem i drzewa zakwitły i ziemia okrywała się łanami zboża i zwierzęta wszelakie rozradowywały się, słowem cała natura zakipiała życiem.

A ponieważ życie to rozwijało się stopniowo, więc w sile i działaniu słońca pogański człowiek widział różne perjody.

W czasach naszego noworocza dzień staje się dłuższy, więc słońce zaczyna się wyswabadzać z okowów zimy. Później nadchodzi najwyższa działalność słońca w końcu czerwca. Wreszcie zbliża się stopniowe jego umieranie, które się kończy w grudniu zupełną śmiercią. Wtedy noc jest najdłuższą.

Jakoż względnie do tych perjodów człowiek pogański obchodził uroczystości na cześć słońca.

Więc sobótki, wianki, konik zwierzyniecki, kupały, hautury, dziady itp. obrzędy ludowe, mają znaczenie świąt słonecznych.

Na zasadzie powyższej rzeczy przystępujemy do tłómaczenia kolendy.

U staroparsów pierwszą uroczystością roku była *Mihrgan*, t. j. uroczystość nowonarodzonego słońca, odbywała się ona na końcu grudnia, w czasie kiedy słońce zaczyna się powiększać.

Uroczystości tej ważnym przymiotem były zabawy, ofiary i przeróżne dary.

Podobnież rzymskie *festum natalis solis invicti* było uroczystością na cześć narodzin niezwyciężonego słońca; odprawiano wtedy *kolendy* przez huczne zabawy i obdzielanie się darami.

Wedle badań Hanusza, nasza kolenda jest identyczną z parską uroczystością Mihrganu.

Czesi, słowacy i serbowie, uroczystości noworoczne nazywają *Koleda*.

Uroczystości Kolad rozpoczynały się zawsze w wigilję 25-go grudnia; były to czasy radości, wymiany prezentów i wszelkich igrzysk.

Tacy badacze jak Karamzin, Rakowiecki, Kydarew i inni dowiedli, że u rosjan dzień 24-go grudnia był poświęcony męzkiemu bóstwu uciech, uczt i pokoju zwanem *Koladą*.

Kollar w badaniach swoich doszedł, że Kolada jest córką słońca; Stryjkowski widzi w kolendzie osobne bóstwo.

Kwasznin-Samarin na zasadzie pieśni ludu pińskiego uważa Koladę za matkę słońca.

W pieśniach bulgarskich Koleda jest bóstwem, czczonem na noworocze; śpiewają tam między innemi:

Oj! Kolenda, Boga Kolenda!
Viszuu Boga niza razedeva, i t. d.

Podania znów serbskie głoszą, że w nocy wigilijnej w *bożym zamku*, w raju, rosną drzewa ze złotemi gałęziami i srebrnemi liśćmi, a na łożach pokrytych kwieciem spoczywają bogowie; w owym raju urodziło się młode słońce.

Wypadałoby nam jeszcze zastanowić się nad przeróżnemi nazwami świąt z okresu noworocznego, jak również rozebrać znaczenie potraw spożywanych w wigilję;— szczupłość jednak ram naszej rzeczy nie pozwala na to.

Nadmieniamy tylko, że we wszystkich nazwach uroczystości noworocznych i w obrzędach im towarzyszących żyje zasada mitologiczna pogańskich słowian i powinowatych im ludów.

Nawet potrawy, jak miód, mak, migdały i t. p. spożywane w wigilję, mają symboliczne znaczenie.

Wreszcie słowiańskie miana kolendy spotykamy u rzymian, jako *Kalendae*, a u indjan *Kalenda*. Tak u nas, jak i tam do kolend przywiązane są uroczystości noworoczne.

Mitologje wszystkich ludów stwierdzają, że słońce, owo bóstwo najwyższe pogan, czczone było pod różnego rodzaju nazwami.

Czy to więc będzie Światowid, czy Heljos, czy Perkun, czy wreszcie kolada albo kolenda, zawsze te miana oznaczają bożą zasadę słońca.

Na tej więc podstawie kolenda i nasze uroczystości noworoczne przechowały się po dzisiejsze czasy jako zabytki po kulcie słońca.

Wiara w boskość słońca upadła przed promieniami nauki Chrystusa, ale obrzędy po niej żyją jeszcze pomiędzy nami.

Jak zaś w pierwszych wiekach chrześcijaństwa cześć oddawana słońcu była silną, mamy najlepszy dowód w tem, że kościół zniewolonym był na dzień 25-go grudnia przenieść uroczystość Narodzenia Chrystusa Pana; dokonano tego w IV stuleciu po Chrystusie.

Tak więc nasze uroczystości kolend, pomimo, że sięgają pochodzeniem swojem pogańskich czasów, oznaczają dzisiaj gody i wesele z powodu Narodzenia Chrystusa Pana.

Na ołtarzach boga-słońca, Belboga, zajaśniało Dzieciątko Jezus.

Prawda przeczuwana w pogaństwie zajaśniała całym blaskiem w epoce chrześcijaństwa..

F. K. Martynowski.

Bilans roczny.

Każdy rozsądny przemysłowiec lub kupiec sporządza z końcem roku bilans. Toż samo można powiedzieć o społeczeństwie... Zebranie w skoncentrowaną całość rezultatów działalności w pewnym okresie czasu, uwidocznienie sobie ich pożytku i szkody, zalet i braków, przynosi dla sprawy nieporównanie wiele korzyści. Wiedząc, cośmy już zrobili, wiedzieć będziemy, co nam jeszcze pozostaje do zrobienia. Dowodzić tego nie trzeba.

Rzecz niniejsza ma być właśnie takim bilansem rocznym naszego społeczeństwa, o ile wiernym i pomyślnym — czytelnicy osądzą.

Rok ubiegły nie miał wogóle jasnej fizjognomji. W przyrodzie — burze i klęski, w gospodarstwie rolnem — urodzaj słaby, w przemyśle i handlu — wyczekiwanie, oto jego wybitne cechy. Odnośnie do nas nieurodzaj nie dał się czuć zbyt dotkliwie, za to przecież sytuacja nasza ekonomiczna była w zasadzie zachwianą wskutek ujemnego wpływu nizkiego kursu waluty rosyjskiej...

Wogóle od lat kilku, dzięki właśnie warunkom kursu szkodliwie na inne sfery stosunków ekonomicznych oddziaływającym, rolnictwo nasze znajduje się w bardzo korzystnych warunkach. Gdy ceny wyrobów przemysłowych, dzięki dążności konkurencyjnej zagranicy, pozostają w mierze, a ludność miejska cierpi na podnoszeniu się cen artykułów najpierwszych potrzeb,—rolnik odnosi na tem znaczne zyski, a jednocześnie cena ziemi wzrasta w dwój, trójnasób. Fakt to stwierdzony!

Do rzędu najważniejszych w dziejach naszego rolnictwa w roku ubiegłym faktów należą: wystawa koni — wypracowanie kodeksu leśnego przez specjalnie w tym celu wybraną komisję —i— założenie stacji nasion przy warszawskiem muzeum przemysłu i rolnictwa. Pomijając już pierwszą, która przy wielkim splendorze omyliła nadzieje co do doniosłości praktycznej, zwrócić należy uwagę na dwa drugie, wielce pocieszające fakty. Stacja nasion, która z czasem rozwinąć się zamierza w zupełną stację rolniczą, funkcjonować zaczęła od grudnia pod kierunkiem dra Sempołowskiego, projekt zaś kodeksu leśnego przedstawiony już został władzom do zatwierdzenia. Za przyprowadzenie do pożądanego skutku obudwu tych spraw należy się szczere uznanie ludziom dobrej woli.

Dalej wspomnieć należy o ostatecznie wypracowanym przez Tow. kred. ziemskie projekcie instytucji kredytu meljoracyjnego dla gospodarstw rolnych, który niedługo przedstawiony będzie władzom wyższym do zatwierdzenia i o zaaprobowanych w zasadzie projektach budowy kolei dąbrowsko-dęblińskiej i regulacji Wisły; obydwa te fakty zarówno są ważne dla przemysłu, jak i dla rolnictwa.

W roku ubiegłym towarzyszyły pilnie rolnikom naszym w pracy dwa pisma specjalne, *Gazeta rolnicza*, która pod kierownictwem p. Trylskiego dosięgła niesłychanego dotąd w dziejach naszych pism rolniczych rozwoju i *Tygodnik rolniczy*, który od Nowego roku wejść ma na nową drogę; wychodził nadto dodatek rolniczy do *Gazety warszawskiej* i dodatek popularny dla włościan, dołączany do *Zorzy*. Od Nowego roku przybywa jeszcze, jako samodzielny organ, traktować mający rzeczy gospodarcze popularnie *Kurjer rolniczy*.

Przechodzimy do przemysłu. Trudno zaprzeczyć, iż przemysł nasz w chwili obecnej znajduje się w warunkach względnie anormalnych,— cały bowiem jego gmach oparty jest głównie na walucie i protekcji. Zaprzeczać tego nie można. Inna rzecz, czy usunięcie szczudeł, które pozwoliły przemysłowi wybujać tak wysoko, zwali go stanowczo z nóg. W każdym razie anormalnie potężny wzrost nasuwa poważne obawy o trwałość jego istnienia.

Wogóle cały ogromny przemysł, stworzony na południowo-zachodnim krańcu Królestwa, dzięki walucie i cłu, oprócz swej chwiejności, posiada niezmiernie ważną, dotkliwą wadę—jest on wyłącznie prawie niemiecki, bliżej zaś ku nam żydowski. Ludność nasza, jeśli ma udział w pracy, to najmniej korzystny. W każdym razie nie można zaprzeczyć, że pomimo wszystko cały ów przemysł wzbogaca kraj...

Rok ubiegły przyniósł nam w dziedzinie przemysłu wiele nowego. Powstało mianowicie sporo nowych fabryk, szczególniej na południowo-zachodniem pograniczu, w Sosnowcu, Zawierciu, Częstochowie i okolicy. Papiernie, fabryki szkła, wyrobów drewnianych, fabryki żelazne wyrastały tam jak grzyby po deszczu. Przyrost fabryk tkackich, tak gwałtowny w ciągu poprzednich kilku lat, obecnie ustał. Za to w Warszawie i różnych okolicach kraju powstawało wiele fabryk i zakładów wyrabiających różne drobniejsze przedmioty, jakoto: fabryki pudełek, zabawek, zapałek, lamp, perfum, krawatów i t. d. i t. d. Zakłady te, oparte więcej na siłach miejscowych a mniej obliczone na różnicę kursu i protekcyjne cła, mają podstawy trwalsze i pewniejsze. Pocieszającym także objawem był i jest rozwój górnictwa krajowego, a szczególniej eksploatacji węgla kamiennego.

Faktem wybitnym w roku upłynionym była wystawa tkacka w muzeum przemysłowem, która przekonała ogół, że to, co brano dotąd za wyrób zagraniczny, jest wyrobem produkowanym w kraju, a nader tanim; wystawa ta najlepiej zaświadczyła o ogromie krajowego przemysłu tkackiego.

W roku 1880 przemysł żelazny u nas znalazł się w nowych warunkach. Systemat ceł protekcyjnych i różnych licencyj został zasadniczo zmieniony. Pomimo to, o ile dotąd spostrzedz można, przemysłowi temu nie grozi wcale kryzys, owszem, nie przestaje on się rozwijać. Dowodem—utworzenie towarzystwa fabryki stali. Jestto pocieszające. Zmiana systematu ceł wpłynąć nawet może korzystnie na rozwój eksploatacji krajowej rudy żelaznej.

Drobny przemysł i rzemiosła nie odznaczały się niczem nadzwyczajnem. Wegetowały one, jak zawsze. W muzeum przemysłowem myślano o środkach ożywienia przemysłu drobnego, rzecz przecież pozostała tylko w dziedzinie projektu.

Jedną z najczęściej poruszanych spraw u nas jest i był brak szkół technicznych. Ostatnio dla sprawy tej wiele zrobiono. Oprócz istniejącej oddawna wyższej szkoły rzemiosł w Łodzi i szkół realnych rządowych założono kilka szkół technicznych kolejowych i szkoły rzemieślnicze w Warszawie. Na porządku dziennym stoi ciągle projekt wyższej szkoły technicznej w naszem mieście, usilnie popieranej przez p. Blocha.

Zaznaczyć wreszcie należy działalność komisji fabrycznej, która badała fabryki warszawskie pod względem sanitarnym i z inicjatywy której wprowadzone w nich zostały różne ulepszenia.

Dalej kilka słów o handlu. Jak wiadomo, Królestwo, a specjalnie Warszawa, znajduje się w korzystnych warunkach, jako pośredni punkt handlowy, z warunków tych jednak nie potrafiliśmy dotąd należycie skorzystać. Brak nam składów, ajencyj i komunikacyj. Wiele się mówi o zaradzeniu tym brakom — ale robi niewiele, nic prawie. W roku ubiegłym było jak zwykle.

Stosunków handlowych i kredytowych w roku upłynionym nie można wcale nazwać świetnemi. Fluktuacje kursu nadawały sytuacji pewną widoczną chwiejność, tem bardziej, że spekulacja w podobnych wypadkach nie omieszkiwa nigdy korzystać ze sposobności. Dodać trzeba, że wynikiem ogólnego utrudnienia warunków bytu była między innemi stagnacja w handlu. Kredyt wogóle stał się bardzo trudnym, a instytucje finansowe zwiększyły znacznie stopę dyskonta. Rezultatem takiego stanu rzeczy były, na nieszczęście, liczne stosunkowo upadłości...

Pomimo tak mało pocieszającego obrotu rzeczy w tej gałęzi, poważne instytucje kredytowe, dzięki tradycyjnie umiejętnemu i ostrożnemu prowadzeniu interesów, nie zostały narażone na żaden szwank,—owszem, rozwijały się stale i przynosiły spore zyski.

Życie społeczne, ekonomiczne i towarzyskie koncentruje się zazwyczaj po miastach. U nas jednak miasta wogóle przedstawiały się wcale nie świetnie, bo oprócz Warszawy, Lublina, Płocka, Kalisza i kilku miast fabrycznych, przepełnionych żywiołem germańskim, reszta miast i miasteczek wegetowała raczej, aniżeli żyła. Szczególniej pod względem umysłowym zasłaniały je chmury nieprzejrzane. Ostatniemi przecież czasy i tu zaczęły się budzić żywsze pulsa. Od czasu do czasu koncerty amatorskie i odczyty przerywały monotonję. Tworzyły się straże ogniowe ochotnicze, mające zaradzić fatalnym klęskom pożaru, perjodycznie obracające w perzynę karciane budowy naszych miast i miasteczek. Zakładano czytelnie i towarzystwa dobroczynności. W Kaliszu, Kielcach, Lublinie, Płocku i Łodzi istniały pisma miejscowe, a w innych miastach gubernjalnych starano się o założenie podobnych organów. Powstało kilka kas pożyczkowych i oszczędności przy różnych urzędach. Otwierano sklepy spożywcze, — i myślano nawet o stowarzyszeniach zaliczkowych. Wreszcie dobrą dla życia naszych miast i miasteczek wróżbą jest spodziewane już wkrótce uzyskanie sankcji rządowej dla Towarzystwa kredytowego miast prowincjonalnych, które pod swym bokiem utworzyć pragnie praszczur naszych instytucyj kredytowych, Tow. kred. ziemskie.

Jeżeli jednak życie na całej prowincji przedstawia zaledwo zarodek lepszej przeszłości, to w przeciwstawieniu Warszawa już obecnie wiedzie energiczny, pulsujący żywot. W roku ubiegłym miasto nasze rozwijało się, jak i lat poprzednich; wzrost ludności szedł ciągle *crescendo*. Gospodarstwo miejskie, dzięki usiłowaniom p. prezydenta miasta, było na najlepszej drodze, a palące kwestje tramwajów, kanalizacji, wodociągu i gazu, oddawna wiszące na kołku, są już obecnie bliskiemi załatwienia. Pomimo wzrostu ludności, ruch budowiany w mieście, sięgający niedawno olbrzymich rozmiarów, zmniejszył się znacznie. Ruch handlowy i przemysłowy w Warszawie walczył o lepsze z działalnością umysłową i artystyczną. O handlu i przemyśle mówiliśmy już,— ruch umysłowy przejawiał się głównie w obfitej strawie dziennikarskiej; książek brakło, pochłonęły je gazety. Objawy działalności artystycznej były liczne i rozmaite, że wspomnimy tylko sceny rządowe, liczne koncerty i trzy nowe, stałe wystawy. Zresztą ocena ruchu umysłowego wykracza poza ramy obecnego naszego przeglądu — i dlatego pozostawimy ją na boku.

Wieś we względzie dobrobytu daleko jest szczęśliwszą, aniżeli miasto. Ogólny pomyślny stan gospodarstwa rolnego odbijał się nader korzystnie na włościanach. Dwory także stały dobrze.

I wieś jednak ma swe ciemne strony. Trudne stosunki urzędowe,—zależność pomimo wszystko od żywiołu izraelskiego, zagarniającego w swe ręce wszelką działalność pośredniczącą, — nieuregulowane służebności, — brak oświaty i trudność jej nabywania w niewytrzymujących żadnej krytyki szkołach elementarnych, — wreszcie wynikający z poprzedniego nizki stopień moralności: oto są odwrotne strony medalu. Dadzą się one zredukować do dwóch zasadniczych punktów: braku oświaty — i trudnych stosunków administracyjnych. Horyzont tych ostatnich poczyna się ostatniemi czasy rozwidniać, a za niemi pójdzie może i oświata...

Wreszcie rzucić należy okiem na kościół, szkoły i działalność filantropijną.

Kościół u nas stał wogóle na staniowisku nader podniosłem i pomimo różnych trudnośc stających mu na drodze, działalność jego odpowiada w zupełności zadaniu. Pasterze duchowni mają zawsze szeroki wpływ na swą gromadkę, a praca duchowna osięga umoralnienie ludu! Pole wiedzy kościelnej w roku upłynionym nie leżało odłogiem, — widzieliśmy także sporo prac popularnych naszych kapłanów. Godną jest również uwagi działalność mająca na celu starania o zewnętrzne uświetnienie służby Bożej. Składka kilkodziesięciotysięczna, zebrana na budowę kościoła WW. Świętych, nowo wykończony wspaniały kościół ewangielicko-reformowany na Lesznie, mnóstwo wreszcie nowo wzniesionych i przyozdobionych świątyń w kraju, świadczą najlepiej o dbałości naszego ogółu o jego miejsca modlitwy.

Szkoły są u nas jedną z najdotkliwszych bolączek społecznych. Język wykładowy nie dość zrozumiały dla uczniów, systemat klasyczny w formie, potępionej dziś urzędownie, brak miejsc w murach szkolnych, oto tło obrazu. Szkoły elementarne stoją wogóle bardzo nizko, winą czego jest słabe uposażenie nauczycieli. W roku upłynionym silniej aniżeli kiedykolwiek przejawiało się dążenie do murów szkolnych. Brak miejsc zmusił jednakowoż setki dzieci do odejścia próżno od bram świątyni. Wszystkie zakłady zostały przepełnione aż po brzegi,—a nowych szkół zakładać nam nie dano... W roku tym próżno także pukano do władz o dozwolenie towarzystw pomocy materjalnej dla uczącej się młodzieży...

Na zakończenie niniejszego wspomnieć wreszcie należy o działalności filantropijnej naszego społeczeństwa. Czułość w tym kierunku jest silnie u nas rozwinięta, a dobroczynność stanowi jedną z najgłówniejszych naszych cnót. Umiemy i umieliśmy wspierać nędzę, zarówno przy najpoważniejszej pracy, jak i przy zabawie, głośno i w ciszy gabinetów,—a rok ubiegły był niewyrodnym bratem lat innych. Oprócz instytucyj, które lata całe żyją z doraźnych ofiar, dość przypomnieć szlązaków, dla których obfite u nas zebrano ofiary, powodzian w sandomierskiem i biedaków, dotkniętych klęską nieurodzaju w stopnickiem. Ogół nasz nie zapomniał o nich. W roku ubiegłym do liczby nazwisk, zapisanych na złotej tablicy filantropji, przybyły jeszcze

dwa: dra Katarzyńskiego i pani Tekli Rapackiej. Pierwszy ofiarował na cele dobroczynne kilkanaście tysięcy rubli, druga poświęciła cały swój kilkakroć stotysięczny majątek... Wreszcie wspomnieć należy o jednej jeszcze instytucji, która niezadługo powiększy długi towarzystw i instytucji dobroczynnych szereg. Jestto towarzystwo opieki nad dziećmi, nad wyrobieniem ustawy którego pracują energicznie ludzie dobrej woli.

H. Nagiel.

Nagroda doczesna.

Pan Paweł, adwokat, wrócił do domu z wesołego obiadu.

Była czwarta po południu, w dzień zimowy. Na ulicy śnieg, sypki jak pierze, leżał tak grubo, że tonęły w nim kalosze największego kalibru.

Niebo znikło, nad dachami zwieszały się chmury gęste, szare, bezładne. Powietrze przesiąknięte było wilgocią, która nie znalazłszy dość miejsca na ulicach, wciskała się do kominów, do mieszkań, właziła przechodniom pod czapki, za kołnierze, w rękawy, nareszcie w płuca i mózg.

Zapewne skutkiem tego pan Paweł wrócił do domu, jak struty. Z niesmakiem wyobrażał sobie obiadową polędwicę, uczuł wstręt do indyka, a o szczupaku nie mógł myśleć. Gdy zaś przypomniał sobie dopiero co wypite wina węgierskie, szampańskie i hiszpańskie, wstrząsnął się...

Przeklęta wilgoć zepsuła mu obiad!

Adwokat był chory. Zdawało mu się, że w salonie jest zimno, choć do pieca nie można było ręki przyłożyć. Spojrzał na termometr: 15 stopni, więc zimno nie jest. Usiadł na fotelu i kiedy dotknął aksamitu, uczuł dreszcz.

Wziął się za puls — bije prędko. Wziął się za głowę — gorąca. Przy niepewnem świetle kończącego się dnia zajrzał w lustro i spostrzegł bladość na twarzy, a w oczach osłupienie. Uczuł znowu dreszcz, zawrót głowy, ból w kościach...

— Ej! czy to nie tyfusik? — mruknął. —Przeklęta wilgoć.

Zdjął surdut i włożył ciepły szlafrok. Pomyślał o pomocy lekarskiej, ale na nieszczęście służącego nie było. Uzbroił się więc w cierpliwość — i — legł na szeslągu w salonie.

Spojrzał w okno. Na dworze padał w tej chwili śnieg coraz większemi płatami. Z początku wyglądały one, jak podarte papierki, później dosięgły wymiarów kokardy balowego krawata, potem stały się tak wielkie jak — chustki do nosa.

Pan Paweł przetarł oczy: płaty śniegu zmniejszyły się, ale po upływie minuty były większe od prześcieradła.

A jak gęsto sypały! Na ulicy o ćwierć łokcia nie można było odróżnić dorożki od milicjanta. Ogromne tumany śniegu kręciły się, wzlatywały w górę, biegły poziomo. Niekiedy wiatr je rozdzierał, a wówczas zdawało się, że opada jakaś biała kurtyna, po za którą widać ciemną głębię ulicy, zaśnieżone dachy i światła w oknach.

Ale adwokata już nie drażnił ten posępny widok. Owszem pan Paweł był spokojniejszy. Opuściły go dreszcze, a na plecach uczuł ciepło. Kości bolały go mniej, puls był wolniejszy, zawrót głowy ustąpił. Pozostało tylko przyjemne znużenie: w nogach, w rękach, w całem ciele. Stopniowo znużenie to dosięgnęło palców i włosów, rozlało się po szlafroku, ogarnęło nawet szesląg — i — pan Paweł zaczął marzyć...

Marzył o tem, że na dworze jest lato, że on sam jest uosobionem zdrowiem, że wina hiszpańskie szkód organizmowi nie przynoszą... Następnie majaczyło mu się, że poobiedni sen jest cudownym wynalazkiem i że by był już czas znaleźć sobie towarzyszkę życia.

W ciepłym szlafroku, na szeslągu, pan Paweł czuł się tak szczęśliwym, jak nigdy. Zdawało mu się, że słyszy szelest skrzydeł Morfeusza i gotów był założyć się o wielką sumę, że najmilszą rozkoszą na ziemi jest sen po obfitym obiedzie — z winem.

Na dworze wilgoć stała się bardziej przejmującą, a śnieg padał gęściej niż dotychczas.

Gdy Pan Paweł, już ostatni raz, otwierał powieki, ażeby je zamknąć na parę godzin, w tej chwili w salonie rozległo się dzwonienie ciche, delikatne. Nastała przerwa, dzwonek poraz drugi zaczął się chwiać i znowu zadźwięczał — jeszcze delikatniej.

— Złodziej! — pomyślał pan Paweł, nie ruszając się.

Było mu tak przyjemnie na sprężystym szeslągu, że nie drgnąłby, gdyby go zbójcy napadli.

Dzwonek znowu zachwiał się.

— Nie, to nie złodziej. To ktoś, co nieśmiało dzwoni. Pewnie jaki nieszczęśliwy interesant... Niech go licho porwie!...

Znowu zadzwoniono.

— Kto załatwia interesa na taką zawieruchę? — myślał pan Paweł. — Zapewne ktoś będący w wielkim kłopocie. Ale jaką ja mu dam radę, kiedy mi się tak spać chce?...

I znowu zadzwoniono.

— Ten nudziarz musi mieć djabelnie ważną sprawę, naturalnie własną; bo gdyby o mnie chodziło, dzwoniłby jak na wielkanoc.

Boże! jak mi się spać chce... Jakim ja znużony!... Dałbym mu dziesięć rubli żeby sobie poszedł...

Ale ponieważ interesant nie odszedł, a pan Paweł miał dobre serce, więc zakląwszy w duchu na czem świat stoi, podniósł się i otworzył drzwi.

Na progu stał jego znajomy — pan Gaweł — ubrany (na taką zawieruchę!) w lekki paltot i szapoklak. Zobaczywszy pana Pawła, gość otrząsnął się ze śniegu jak pies, i pokornie zdjął kapelusz. Ręka, którą podał Pawłowi, była zimna, zmoczona śniegiem, skostniała.

Pan Paweł wprowadził Gawła do salonu; gdy zapalił świecę, spostrzegł, że przybysz ma ubranie podszarzane, twarz chorą, a w oczach rozpacz.

Pawłowi ścisnęło się serce. Pomyślał, że jego znajomy musi być w wielkiej biedzie i że trzeba mu dać kilkanaście rubli. Zrobiwszy tak szlachetne postanowienie — ziewnął i obejrzał się na swój szesląg, na którym jeszcze znać było dołek wytłoczony przez leżenie.

— Ratuj mnie pan! — odezwał się gość, bez żadnych wstępów; — jestem w takiej nędzy, z żoną i dziećmi, że jeżeli nie znajdę pomocy, zabiję się...

— Ile panu potrzeba? — zapytał adwokat, zasłaniając usta ręką.—W tej chwili nie umiałby powiedzieć, co było gorszem: czy nędza Gawła, czy jego senność.

— Nic mi nie potrzeba — odparł Gaweł. — Pieniędzy nie przyjmę, chcę pracy... Pomimo rozpaczliwego położenia rozumiem, że jałmużna upodli mnie tylko, nie zbawi. Pracę daj mi pan, pracę!...

Gość był tak wzruszony, że się trząsł. Zacierał sine ręce i chował je pod surdut, a w oczach pokazały mu się łzy, które napróżno usiłował powstrzymać.

Rozmarzonemu Pawłowi przypomniało się, że w czasie obiadu pewien znajomy przemysłowiec zapytywał go: czy nie może mu zarekomendować zdolnego buchaltera a zarazem korespondenta? Gaweł był takim, mógł dostać posadę i tysiąc rubli pensji...

Należało jednak śpieszyć się, bo pytanie to słyszeli inni współbiesiadnicy, a w Warszawie konkurencja jest wielka.

Spieszyć się, to znaczy jechać natychmiast, wyrzec się snu, który morzył Pawła i narazić się na wilgoć, która mogła nabawić go kataru.

Strach — jak nie chciało się adwokatowi porzucać szlafroka, ciepłego mieszkania i szeslągu, który ciągnął go jak magnes żelazo. Ale pan Paweł miał miękkie serce, więc...

Ziewnął kilka razy, przebrał się — i — pojechał z Gawłem. Stracił poobiedni sen, dostał kataru, bólu głowy, lecz — biedakowi wyrobił posadę.

Gaweł był olśniony. Dziękował Pawłowi w imieniu swojej nieszczęśliwej rodziny, nazywał go dobrodziejem, zbawcą i oświadczył gotowość do oddania mu własnego życia.

— Mała rzecz! — odpowiedział Paweł. — Ale żebyś pan wiedział, jak mi się spać chciało!...

Zdanie to głęboko utkwiło w sercu Gawła. Znał on życie i wiedział, że sen jest przyjemnością a wyrzeczenie się jego — ofiarą niegorszą od innych.

Od tej chwili w każdej porze dnia myślał o jednem: aby — jeżeli nie wynagrodzić Pawłowi za jego poświęcenie, to przynajmniej okazać mu, że odczuł jego szlachetną ofiarę, i płaci wdzięcznością...

Myśl ta zaprzątała mu głowę przez pół roku. Chodziła za nim po mieście, zasiadała przy biurku, jadła z nim obiad, kładła się obok niego w łóżko. Aż Gaweł zesmutniał, a żona poczęła obawiać się o jego wątłe zdrowie.

Tymczasem Paweł widząc, że siwizna poczyna mu bielić włosy, coraz goręcej zajmował się projektem wejścia w związki małżeńskie. Z dnia na dzień większe wrażenie robiły na nim kobiety i z pewnością ożeniłby się już kilka razy, gdyby nie — fatalna nieśmiałość. Pomimo wiary w siebie, dobrych chęci i licznych stosunków, pan Paweł trwał wciąż w grzechu kawalerstwa, bo — nie umiał się oświadczyć.

Szczególniej wpadła mu w oko pewna wdówka młoda, przystojna i majętna, która także miała gust do pana Pawła. Z nim rozmawiała najczęściej, u niego zasiągała rad w kwestjach dotyczących majątku. A widząc, że adwokat jest nieśmiały, z kobiecą zręcznością zachęcała go do oświadczyn. Paweł rozumiał te manewra, nabierał ducha, kocha się coraz namiętniej, lecz ile razy, w czasie pogadanki, zrobił znaczącą pauzę i odchrząknął, ażeby oświadczyć się, strach paraliżował mu język...

Nareszcie pani ta, nie chcąc już dźwigać nieznośnego ciężaru wdowieństwa, zwróciła część względów do pewnego majętnego kupca, który miał odwagę za trzech adwokatów i oświadczał się co tydzień — bez skutku.

I stało się, że od tej pory kupiec coraz widoczniej postępował w łaskach, pan Paweł tracił dawne względy, a wdówka drobnym ale pewnym krokiem zbliżała się do—powtórnej zmiany stanu.

Swoją drogą, żal jej było adwokata, więc zdecydowała się na ostatnią próbę. Poszła sama do jego mieszkania z prożbą o wydobycie pewnej sumy pieniędzy, ulokowanej na hipotece.

— Po co się pani śpieszy? — spytał adwokat — lokacja jest pewna, procent dobry, niech więc suma leży — choćby do końca świata.

— Co mi z tego, kiedy ja gotówki potrzebuję! - odparła wdowa.

— Na co? — szepnął pan Paweł.

Pani zarumieniła się, ale rzekła bez wahania:

— Wychodzę za mąż!...

Pan Paweł zbladł. Zaczął przewracać papiery leżące na biurku, odchrząknął i... nagle ujął damę za rękę.

— Pani! — rzekł — czy zamiar pani jest nieodwołalny?

— Co do podniesienia sumy — tak.

— A co do oddania rączki swojej.. temu...

— To zależy!..—odparła dama, patrząc na adwokata z nieudaną życzliwością.

Pan Paweł zrobił postanowienie. Pocałował damę w zgrabną rączkę, klęknął u jej nóg i rzekł:

— Pani!... Od roku pragnąłem...

W tej chwili ktoś mocno szarpnął za dzwonek — raz, drugi i trzeci...

Wybiegł lokaj z przedpokoju, ruszyli się dependenci w kancelarji.

Ktoś dzwonił, jak na podniesienie.

— A niechże was djabli porwą! — zaklął adwokat, powstając na równe nogi.

Dama także podniosła się z fotelu, blada, z okiem błyszczącem. Pozycja jej stała się śmieszną.

— A zatem — rzekła stanowczym głosem — proszę pana — o wydobycie mojej sumy. Gdyby zaś robiło to panu trudności, w takim razie osobiście sprawę załatwię.

I wyszła, a pan Paweł został na środku pokoju jak żona Lota, która zamieniła się w słup soli.

W przedpokoju piękna wdowa minęła się z Gawłem, który przyszedł do adwokata we fraku i białych rękawiczkach. Za nim posłaniec niósł pod pachą spore zawiniątko.

Pan Paweł przyjął swego protegowanego z lodowatą obojętnością. Ale Gaweł nadto był wdzięczny, ażeby podobnemi drobiazgami mógł się zrażać.

— Panie adwokacie! — rzekł Gaweł. — Przed dziewięcioma miesiącami przerwałeś pan sen, ażeby zrobić mi łaskę. Dziś zrób mi drugą łaskę i — przyjmij ten mały dowód nigdy niewygasłej wdzięczności.

To mówiąc wziął od posłańca zawiniątko, wydobył z niego śliczną aksamitną poduszkę i uroczyście doręczył ją Pawłowi, z którego o mało życie nie uciekło.

— Z tej strony — mówił Gaweł — wyhaftowane jest to...

Adwokat przeczytał na poduszce napis:

„*Pamiątka przerwanego snu. Dnia... roku...*"

— A z tej strony — mówił dalej Gaweł, odwracając poduszkę — jest to...

Pan Paweł przeczytał:

„*Cnota bywa niekiedy wynagradzana i w tem życiu.*"

— Ach! — westchnął adwokat, gorzko żałując, że jego cnota nie została wynagrodzona dopiero w życiu przyszłem.

Swoją drogą Gawłowi ciężar spadł z serca.

Wrócił do domu bardzo kontent i, zdejmując frak, mówił do żony:

— Miło mi, że przynajmniej tym sposobem okazałem zacnemu Pawłowi moją wdzięczność!...

Bolesław Prus.

BAJKAŁ.

USTĘP Z DZIEŁA „Z DALEKIEGO WSCHODU"
(wrażenia i obrazy z podróży po Syberji)
znajdującego się w tej chwili pod prasą.

Cały Bajkał podobny jest do półksiężyca zwróconego wklęsłością ku zachodowi, zwężonego około wypływu Angary. Kułtuk leży przy samym południowo-

zachodnim jego krańcu. Nazwa jego została właśnie wziętą od tej części morza znanej geografom również jako „Kułtuk.“ Prawdopodobnie nie jest to imię własne lecz pospolite, bo wiele zatok nazywa lud miejscowemi „Kułtukami.“ Wiatr południowo-zachodni także „kułtukiem“ mianuje.

Dwa ramiona gór Bajkalskich zwarły się tutaj i trzymają „Święte morze“ w skalistych kleszczach. Sąsiadujące z wodą odnogi uwieńczone są ciemnym lasem, świerkowym i modrzewiowym, dalsze, na południe i zachód, błyszczą śnieżystemi szczytami. Największy z nich, Chamardaban, dochodzi do 6,000 stóp wysokości.

Gdyby oko nawet o sto mil sięgało, nie mogłoby ztąd objąć całego obszaru Bajkału. Z powodu kształtu jeziora zasłonięty jest kierunek podłużny. Roztacza się tylko przed nami „Kułtuk“, zatoka, której widnokrąg ograniczają mgliste obręby gór na wschodzie.

Kułtuk jest dla nas miejscem pamiętnem i sympatycznem. Tu była stacja znakomitego naszego naturalisty Dybowskiego, który wraz ze swym zdolnym pomocnikiem Godlewskim dokonywał, na koszt Towarzystwa geograficznego, badań, nad głębokością i mieszkańcami Bajkału. Doszedł on do zdumiewającego rezultatu, że to najrozleglejsze w świecie jezioro alpejskie sięga w największem zaklęśnięciu, do głębokości 1,500 metrów! Ponieważ powierzchnia jego leży na wysokości 1,500 stóp nad poziomem oceanu, więc dno w miejscu najgłębszem jest niższe od powierzchni oceanu o 3,000 stóp!

Zaiste dla Bajkału daleko właściwszą byłaby nazwa Morskiego oka, aniżeli dla naszych jeziorek tatrzańskich. Tembardziej, że roją się w nim foki. Ale i Bajkał, podobnie jak jeziora Tatr, mimo swej niesłychanej głębokości, nie ma żadnej podziemnej komunikacji z morzem, a najpopularniejszym tego faktu dowodem jest słodkość jego wody, która nie wiele różni się od destylowanej.

Innym, niemniej ważnym i efektownym, a znanym już powszechnie, wynikiem pracy Dybowskiego, było znalezienie ogromnej ilości nowych gatunków raczków zwanych *gammarus;* kto wie, jakie wrażenie czyni w sferach naukowych znalezienie *jednego* nowego gatunku, jaki ono honor przynosi odkrywcy, zrozumie co znaczy dla zoologji praca Dybowskiego, który rzucił dziesiątki nowych zwierząt przed oczy systematyków!

Rzecz dziwna! Od drugiej połowy zeszłego wieku Cesarska akademja nauk w Petersburgu wysyłała, co lat kilka lub kilkanaście, naukowe ekspedycje do Wschodniej Syberji, łożąc na to ogromne koszta. Wszyscy niemal delegowani zajmowali się tak interesującym utworem natury, jakim jest Bajkał, a wszystkie ich prace odnośne są bardzo powierzchowne. Wreszcie przyszedł Dybowski, ze swym pomocnikiem Godlewskim, który się nigdy dotąd badaniami naukowemi nie zajmował, i we dwóch, skąpemi środkami, dokonali badań tak ważnych, tak głębokich, że wszystkie poprzednie zaledwie mogą się z niemi porównać!

Wspomnę jeszcze o dwóch osobliwościach Bajkału.

Jedną z nich są foki; jest to ten sam gatunek, który żyje w morzu.

Jakim sposobem dostały się one do Bajkału, oddalonego od morza o kilka tysięcy wiorst? Czy w nim samym powstały, czy też jezioro w dawniejszych okresach geologicznych było połączone z wyschłem, tak zwanem „Morzem zachodniem“ chińczyków, lub z oceanem Lodowatym? A może przez Jennissej i Angarę (w których ich niema) dostały się z morza Lodowatego. Jest to zagadka naukowa, której jeszcze nie rozwiązano.

Największą jednak osobliwością jest *gołomianka.* Tak nazywają sybiracy nie wielką rybkę, *której nikt żywej nie widział!* Wyrzuca ją często Bajkał na powierzchnię, lub na brzegi, ale już martwą! Jest bardzo tłusta i tak delikatna, że w krótkim czasie rozkłada się, rozpływa, jak mówią wieśniacy. Dybowski zbadał ją bliżej i dokładnie opisał. *Nigdy nie znalazł samca,* wszystkie obserwowane przez niego osobniki były samicami, które już wyrzuciły z siebie ikrę. Uczony nasz był tyle szczęśliwy, że znalazł jedną czy kilka gołomianek, jeszcze drgających, w ostatnich chwilach konania. Wniósł więc na podstawie tych wszystkich okoliczności, że gołomianka żyjąca, a prawdopodobnie i mogąca żyć tylko w ogromnych głębiach, pod bardzo wysokiem ciśnieniem, nie może się w nich utrzymać, gdy podczas ikrzenia osłabnie, gdy zachoruje. Woda wyrzuca ją na powierzchnię. Jeżeli mnie pamięć nie myli, Dybowski znajdował gołomianki wzdęte gazem, który zmniejszając ciężar właściwy ryby i osłabiając jej organizm, łatwo mógł wywołać wyrzucenie na wierzch. Być może, iż przypadkowe dostanie się do wyższych warstw, sam brak warunków istniejących w wielkich głębiach, zdolnyby już był zabić gołomiankę, ale bezwarunkowo zaburzenie organizmu, powstałe wskutek ikrzenia, ma w tem zjawisku pierwszorzędne i decydujące znaczenie.

Zanim się oddalimy do Bajkału, skorzystam ze sposobności, i kilku słowami zaznajomię czytelników z rezultatem prac p. Czerskiego nad geologją Bajkału. Czteroletnie poszukiwania okazały, że „święte morze“ leży wśród jednej z najstarszych formacyj, laurentyjskiej. Co się tyczy powstania tej olbrzymiej kotliny, to rodak nasz zbija hipotezę dotychczasowych badaczy. Dowodzili oni na zasadzie częstych trzęsień ziemi w tych stronach, że zagłębienie powstało wskutek przewrotu wulkanicznego. Natomiast rodak nasz stawia daleko zgodniejszą z współczesnym stanem nauki teorję, że kotlina utworzyła się przez zapadnięcie warstw, wskutek parcia bocznego. Teorja ta nie jest jeszcze ostatecznie opracowaną, i dotychczas nie zna jej zapewne Europa. Ale spodziewam się, że wkrótce zjedna ona taką sławę następcy Czekanowskiego, jaką sobie pozyskał jego poprzednik.

Widzą więc czytelnicy, że w historji nauk o Bajkale imiona polskich uczonych niezatartemi głoskami się zapisały. *Bronisław Rejchman.*

Wędrowne szczury.

(Z HEINEGO)

Wszystkie szczury prawowite
Bywają głodne lub syte.
Syte rade w domu siedzą,
Głodne pędzą. Gdzie?—Nie wiedzą.

Pędzą, piszcząc z oburzenia,
Tysiące mil bez wytchnienia,
Wprost przed siebie: nic im wody,
Nic wichry i niepogody.

Drapią się na stromą górę.
Płyną przez morza ponure...
Ten, ów—ginie; pozostali
Nie zważają, pędzą dalej.

Tych złowrogich szczurów hordy
Mają wielkie, straszne mordy,
Głowy strzyżone przy skórze,
Radykalnie tak jak szczurze.

Szczury te nie znają Boga;
A radykalna ich droga
Nie pozwala im na chrzciny.
Kobiety własnością gminy.

Ta banda szczurów zmysłowa
Zawsze jeść i pić gotowa;
I ani myśli piekielna,
Że dusza jest nieśmiertelna.

Horda ta tak jest zaciekła,
Że drwi sobie z kotów, z piekła,
Nie zna dóbr i jest gotową
Świat ten podzielić na nowo.

Wędrowne szczury! dla Boga!
Już coraz krótsza ich droga.
Już słychać ich pisk szalony,
Już idą, idą—miljony!

Gwałtu! jesteśmy zgubieni!
Już są u bram! Przestraszeni
Burmistrz, senat i król blady,
Radzą i nie mają rady.

Mieszczanin chwyta zgorszony
Za broń, na gwałt biją w dzwony,
Zagrożona wszelka jasność
I palladium państwa—własność.

Dzwon, pacierz, ani niestety
Mądre senatu dekrety,
Ni stofuntowe armatki
Nie zbawią was lube dziatki.

Dziś już nie pomoże dzika,
Szumno-pusta retoryka,
Ani żadne syllogizmy —
Szczury skaczą przez sofizmy.

Ich głodne brzuchy przenika
Zupy i klusek logika.
Dziś argumentem—okrasa,
Pieczeń i tłusta kiełbasa.

Stokfisz, ser, konfitury
Wolą radykalne szczury
Od całego mówców grona,
Począwszy od Cycerona.

M. Rodoć.

Z dramatu

NA JEDNĄ KARTĘ.

AKT I.

SCENA V.

OSOBY:

Józwowicz;—Stella, pani Czeska, obok nich Pretwic, za niemi Drahomir pod rękę z księciem Starogrodzkim wchodzą przez drzwi ogrodowe.

Stella. A nasz doktor! nasz kochany doktorek! Jak się pan ma, panie Stanisławie? Stęskniliśmy się już do pana!

Czeska (kłaniając się chłodno). Szczególniej książę...

Józwowicz (całując rękę Stelli). Dobry wieczór księżniczko! I mnie pilno było już wrócić. Przybywam na dłuższy czas odpocząć trochę. A, i książę! Jakże tam ze zdrowiem?

Książę. (ściskając go). Kochany chłopcze! Słabym, słabym! Doskonaleś zrobił, żeś przyjechał. Obaczysz sam zaraz, co się ze mną dzieje.

Józwowicz. Teraz może książę zechce poznajomić mnie z resztą towarzystwa.

Książę. A prawda. Doktor Józwowicz, minister moich spraw wewnętrznych. Dobrze powiedziałem— co? bo przecie pilnujesz mego zdrowia. Hrabia Karol Drahomir.

Drahomir. Nazwisko pana już dziś nie obce nikomu, więc właściwie ja tylko powinienbym się przedstawić.

Józwowicz. Panie...

Książę (przedstawiając). Pan Jerzy Pretwic nasz sąsiad i... (Stella daje znak ojcu) i tego!... chciałem powiedzieć: i tego...

Jerzy. Jeśli się nie mylę: i kolega pański ze szkół.

Józwowicz. Nie chciałem przypominać się pierwszy.

Jerzy. Witam więc serdecznie dawnego kolegę. Dawne to i czasy, ale żyliśmy blizko. Prawdziwie, szczerze się cieszę, zwłaszcza po tem, co tu o panu słyszałem.

Drahomir. Jako o dobrym duchu tego domu.

Stella. O tak!

Książę. Czekajcie, niech no ja swoje o nim powiem.

Jerzy. Ileż to razy pierwszy uczeń Józwowicz odrabiał zadania za Pretwica.

Józwowicz. Szczęśliwą pan ma pamięć...

Jerzy. Szczęśliwą kolego, bo pamiętam także, że wówczas nie mówiliśmy sobie wzajemnie: pan. Więc jeszcze raz: witam cię serdecznie Stanisławie.

Józwowicz. Nawzajem.

Jerzy. Ale pamiętam, że po skończeniu szkół poszedłeś na prawnika.

Józwowicz. Potem zostałem także doktorem medycyny.

Książę. No, siadajcie. Czy będziecie stali? Jan! sam tu! światła!

Stella. Jak to dobrze, że panowie się znają.

Józwowicz. Szkolna ławka jak bieda: łączy ludzi. Ale potem pozycja ich rozdziela. Jerzy miał świetny los zapewniony, ja zaś musiałem go szukać.

Książę. A szukał i on, ale guzów.

Drahomir. W dwóch częściach świata.

Czeska. To prawdziwie po męzku.

Józwowicz. Ha! szedł za swym instynktem. Jeszcze w szkołach ujeżdżał konie, strzelał, rąbał się.

Jerzy. Lepiej niż uczył?...

Józwowicz (śmiejąc się). Tak!... Zwaliśmy go hetmanem, bo też i hetmanił nam w naszych wojnach studenckich.

Drahomir. Jerzy, poznaję cię...

Czeska. Ale teraz, myślę, że przestanie wojować.

Stella. Kto wie?...

Jerzy. Niezawodnie pani.

Józwowicz. Co do mnie byłem najgorszym z jego szeregowych. Nie czułem nigdy smaku w takich rozrywkach.

Książę. Bo też to rozrywki szlacheckie nie doktorskie...

Józwowicz (wesoło). Już zaczynamy się kłócić. Mój książę, wy się szczycicie, że wasi przodkowie-rycerze zabijali tłumy ludzi, a żeby książę wiedział ilu ja już mojemi lekarstwami zabiłem! Zaręczam, że żaden z przodków waszej książęcej mości nie poszczyci się taką liczbą.

Drahomir. Brawo! doskonale!

Książę. Co ten niegodziwiec gada — i on jest moim doktorem.

Stella. Papo! doktorek żartuje.

Książę. Już ja mu dziękuję za takie żarty. Ale świat się teraz przewraca, to pewna.

Józwowicz. E książę! pożyjemy jeszcze ze sto lat. (Do Pretwica). Pójdź, opowiedz mi co się z tobą działo. Państwo już znają pewno twoje przygody, a dla mnie są one nowe. (Odchodzą ku oknu).

Książę. Nie uwierzycie jakim ja nieszczęśliwy, że się bez tego niegodziwca obejść nie mogę. To syn kowala ze Stanisławowa. Oddawałem go do szkół, bom chciał zrobić z niego oficjalistę, a potem on sam oddał się do uniwersytetu..

Drahomir. I jest podwójnym doktorem. Rozumny człowiek, dość spojrzeć...

Stella. Ah i jaki.

Czeska. Taki rozumny, że aż się go boję.

Drahomir. Ale książę musi być rad?

Książę. Rad, rad!... W głowie mu przewrócili, zrobili z niego jakiegoś demokratę czy sankiulota. Tylko, że dobry doktor, a jam słaby. Brak mi soków w żołądku. (do Drahomira) Wiedziałeś o tem?

Drahomir. Dawniej już książę skarżył się...

Czeska. Od dwudziestu lat!

Książę. Moja Czesiu!... A to zgryzoty i służba padliczna stargały mi zdrowie.

Czeska. Co tam! książę zdrów.

Książę (gniewliwie). Powiadam żem chory. Stelka! jam chory—co?

Stella. Teraz papie będzie natychmiast lepiej.

Książę. Bo też on jeden utrzymuje mnie na nogach. Stella także byłaby umarła na serce, gdyby nie on.

Drahomir. Jeśli tak, to to człowiek bez ceny.

Stella. O! winniśmy mu wieczną wdzięczność.

Książę (przypatrując się Jerzemu). On i Pretwicowi będzie potrzebny. Stelka—co? będzie potrzebny?

Stella (z uśmiechem). Papo! zkądże ja mogę wiedzieć?

Drahomir. Doprawdy, zazdroszczę nieraz tym żelaznym ludziom, idącym w świat przebojem. W tej walce wyrabiają sobie siłę, która w nas słabnie i zanika, bo nic jej nigdy nie podsyca. Może i my jesteśmy z dość szlachetnego metalu, ale nas przetrawia rdza, oni hartują się w życiu. Jest to smutna konieczność.

Czeska. A pan Jerzy?

Drahomir. Jerzy także przeszedł wiele. Jest jednak między nimi jakaś różnica, którą się czuje, choć określić jest trudno. Spojrzyjcie państwo na tych dwóch ludzi. Gdy wichry wieją, Jerzy opiera się im jak stuletnie drzewo, a taki człowiek jak doktor opanowywa je i każe im popychać łódź swoją. Jest w tem jakaś większa zdolność do życia, więc i wynik o tyle łatwy do przewidzenia, o ile drzewo, choć silne, im starsze, im bardziej burzami stargane, tem musi uschnąć prędzej.

Książę. Nieraz mówiłem, że schniemy jak stare drzewa. Jakaś tam inna gęstwina wyrasta, ale to tylko krzaki. Jam też już wysechł i schudł przynajmniej na trzy palce.

Stella. Kto jest dobry panie Karolu, ten ma prawo do życia, zatem—nie należy wątpić o sobie.

Drahomir. Ja też nie wątpię, choćby dla tego, że poeta mówi: „Świętym jest na ziemi, kto umiał zawrzeć przyjaźń... (kłaniając się Stelli) ze świętemi".

Stella (grożąc). Jeśli nie zdobył ich przyjaźni przez pochlebstwa.

Drahomir. Niech mi tylko będzie wolno nie zazdrościć doktorowi.

Stella. Przyjaźń nie jest wyłączną, a choć doktora uważam jak brata...

Książę. (Przerywając). Co Stelka! Co ty pleciesz? On tak twój brat jak ja radykał. Ja go nie cierpię, tylko się obejść bez niego nie mogę.

Czeska. Gdzietam książę kogo nie cierpi!

Drahomir. (Z uśmiechem). I za cóżby?

Książę. Za co? Czy nie mówiłem? Robi z nami co chce, rozporządza się w całym domu jak chce. Nie wierzy w nic, tylko w jakichś tam — w kogo to Stelka — co? A ambitne to przytem jak licho. Już został profesorem akademji jakby jaki duchowny, a przytem stara się podobno o mandat poselski. Hę? słyszeliście? On będzie posłem, zatem jaśnie wielmożnym? Ale nie byłbym Starogrodzkim, gdybym na to pozwolił. (Głośniej). Józwowicz!

Józwowicz. (Z pod okna). Co książę rozkaże?

Książę. Czy to prawda, że ty się starasz o mandat

Józwowicz. Do usług księcia.

Książę. Pani Czeska? słyszałaś pani? Nie przewracaż się teraz świat? — Hę? Józwowicz!

Józwowicz. Co książę?

Książę. A może ty jeszcze i ministrem zostaniesz?

Józwowicz. Może...

Książę. Słyszeliście? I ty może myślisz, że ja tobie będę mówił: jego ekscelencja.

Józwowicz. Takby wypadało. Wyższy stopień potrzeba uczcić.

Książę. Biorę was na świadki. Józwowicz, czy ty chcesz, żeby mnie żółć zalała?

Józwowicz. Niech się książę uspokoi. Moja ekscelencja zawsze będzie pilnować jego oświeconej żółci.

Książę. A prawda. Irytacja mnie szkodzi. Co—Józwowicz—szkodzi?

Józwowicz. Szkodzi na żółć, ale daje apetyt. (Obaj z Pretwicem zbliżają się do rozmawiających).

Stella O czemże panowie mówili?

Józwowicz. Słuchałem księżniczko opowiadań Jerzego. Dziwne rzeczy! Jerzy popełnił tę omyłkę, że przyszedł na świat o dwieście lat za późno. Bayardom źle się teraz dzieje na świecie.

Czeska. Nad wszystkiemi jest Opatrzność!

Drahomir. I ja w to wierzę.

Józwowicz. Gdybym był matematykiem, nie przeczę panu, powiedziałbym tylko, że ponieważ w wielu wypadkach niewiadomo czemu się równa X, należy sobie samemu radzić.

Książę. Co on powiada?

Stella. O doktorku! Proszę nie mówić tak sceptycznie, bo nie z papą, ale ze mną będzie wojna.

Józwowicz. Mój sceptycyzm tam się kończy, gdzie zaczynają się słowa pani — więc zdaję się na łaskę.

Stella. Jaki grzeczny—pan poseł.

SCENA VI.

Ciż i służący.

Służący. Herbata na stole.

Jerzy. Ja księztwa muszę pożegnać.

Stella. Jakto? zawsze musimy pierwsi przypominać, że już późno, a dziś pan tak wcześnie nas opuszcza.

Józwowicz (n. s.) Dawny kolega na poufałej tu stopie.

Jerzy. Wybaczy pani! Mnie tu tak dobrze, jak nigdzie, ale dziś koniecznie muszę być w domu. Zresztą zostawiam Drahomira, by mnie zastąpił.

Stella. Gniewać się, byłoby to wbijać pana w zarozumiałość. Proszę się jednak wytłómaczyć.

Jerzy. Pogorzelcy pani są u mnie. Muszę rozporządzić by mieli co jeść i gdzie się przespać.

Czeska (n. s.). Umie się zrzec przyjemności dla obowiązku (głośno). Stelko!

Stella. Słucham mateczko!

Czeska. My jutro zajmiemy się składką dla nich i zawieziemy im trochę odzieży.

Józwowicz. A więc i ja pojadę z paniami. Będzie to pierwszy wypadek, że nie nędza doktora, ale doktor nędzy poszuka.

Czeska. Doskonale.

Książę (stukając laską). Pretwic!

Jerzy. Co książę rozkaże?

Księżna. Mówisz, że ta hołota bardzo biedna.

Jerzy. Bardzo biedna.

Książę. Mówisz, że będą marli z głodu—co?

Jerzy. Prawie, książę.

Książę. Dobrze im tak. To Bóg każe za to, że wybierają na posłów (pokazując na Józwowicza) takich—ot?

Józwowicz (z ukłonem). Jeszcze mnie nie wybrali.

Stella. Papo!

Książę. Stelka, co ja chciałem mówić? Aha! Pretwic!

Jerzy. Słucham księcia.

Książę. Powiedziałeś, że będą marli z głodu?

Jerzy. Powiedziałem: prawie.

Książę. Dobrze! Idźże do kasjera Florkiewicza, żeby dał tysiąc reńskich dla tej hołoty (stuka laską). Niech wiedzą, że ja nie pozwalam obok mnie nikomu umierać z głodu.

Stella. Drogi, kochany ojcież!

Drahomir. Wiedziałem, że się tak skończy.

Józwowicz. Istotnie, to po książęcemu!

Książę. A tak, panie Józwowicz. *Noblesse oblige!* Rozumiesz, jego ekscelencjo panie Józwowicz?

Józwowicz. Rozumiem, jaśnie oświecony książę.

Książę (podając rękę pani Czeskiej). A teraz chodźmy na herbatę. (Jerzy żegna się i odchodzi).

Józwowicz. Ja także muszę państwa pożegnać. Jestem zmęczony, a przytem mam napisać kilka listów.

Książę. Dalibóg, myślałby kto, że już został ministrem. A przyjdźże jeszcze zobaczyć mnie, bo bez ciebie nie usnę.

Józwowicz. Przyjdę, książę.

Książę (mrucząc). Człowiek zaraz zdrowszy i weselszy, jak tylko ten Robespièrre przyjechał...

Henryk Sienkiewicz.

Z SZEWCZENKI.*)

DO ZORZY.

Ach ty zorzo moja śliczna
Na wieczornem niebie!
Wiele chciałbym dowiedzieć się
Wśród obcych od ciebie.

Ach! opowiedz, jak za górą
Słonko tam zachodzi,
Jak tam w Dnieprze jaskółeczka
Dziobek macza w wodzie.

Jak czeremcha rosochata
W kwiat się ustroiła,
A nad wodą wierzba smutna
Czoło pochyliła.

I po wodzie rozesłała
Gałązki zielone,
By się na czem chuśtać miały
Dziatki nieochrzczone.

Jak na polu u mogiły
Wilkołak nocuje,
A po lesie puszczyk huczy
I śmierć prorokuje.

Jak sen-trawa **) na dolinie
Po nocy rozkwita...
A o ludziach?.. co mi do nich!
Znam ja ich do syta...

O znam dobrze... Zorzo moja!
Kochanko jedyna!
Ach! ty nie wiesz, co się robi
Tam, gdzie Ukraina.

Ja wiem i powiem tobie,
Nim się spać położę,
A ty jutro cichuteńko
Bogu szepniesz może.

L. Sowiński.

*) Z pisma zbiorowego *Chata.* Petersburg. 1860.
**) Pulsatilla patens Mill.

Na otwarcie trzeciego teatru w Warszawie.

Były to czasy, kiedy wysilona
Po krwi strumieniach i strumieniach łez
Ludzkość, chcąc nowe wywalczać znamiona,
Pragnęła ujrzeć cierpień swoich kres.
Więc jako Łazarz z grobu wywołany,
Zstrząsnęła z siebie walk przeciągłych chrzest,
I licząc bóle, rozpoznając rany,
Pytała: kędyż błogi spokój jest?

A w tem wołaniu o natchnienie Boże,
A w tej rozterce ubiegłych już lat,
My ubożuchni, najuboźsi może,
Poza innymi dążyliśmy w ślad.
I gdy społeczność troszczyła się cała,
By się pogodnie duch rozwijał nasz,
Ktoś wyrzekł hasło, by na świat wyjrzała
Rozpromieniona sztuki polskiej twarz.

Dawne to czasy... sto lat już ubiegło,
Kiedy się zjawił w owych próby dniach
Mąż, który z pierwszą pośpieszywszy cegłą
Wzniósł długotrwały sceny polskiej gmach.
A jako śród chmur, które przeszłość słonią,
Sam dzielny w trudzie i wytrwały był,
Tak gmach ów, jego podźwignięty dłonią,
Do dziś się ostał w pełni swoich sił.

Bywało kiedyś, że w ściany złocone,
W których się bogów święty skrywał ród,
Rzucano środkiem szeroką zasłonę,
Po za nią mnogi gromadził się lud,
A kapłan do niej złotą niosąc czaszę
Samych wierzących przyzywał do prób,
Wołając: „Czcijcie te świętości wasze,
Bo w nich jest życie, po za niemi grób".

Dzisiaj przed wami jest zasłona nowa,
Lecz miasto złotych świeczników i czasz,
Niechaj tam żyje piękna nasza mowa
I swada nasza i obyczaj nasz.
Niech jedną spójnią razem połączono
Będą dusz związkiem i wskazówką dróg...
A więc odważnie odchylcie zasłonę,
A dobrym celom dopomoże Bóg!

Wacław Szymanowski.

Kanarek.

(Niby nowella.)

Bohater nasz mieszkał w wygodnej choć wcale nie wspaniałej klatce. Dzięki ślicznej Frani miał co dnia świeżą wodę, siemienia poddostatkiem, zawsze kawałek cukru a latem listek miękkiej sałatki. Wywdzięczał się też jak umiał ptaszyna, pracując gardziołkiem od świtu do zmroku.

A śpiewał cudnie: istny słowik! Frania słuchała i raźniej szła jej robota; kanarek zagłuszał jednostajny sztukot maszyny. Nie była samą przynajmiej...

Wprawdzie niekiedy, po skończonej w fabryce pracy, przychodził nieraz zakochany w dziewczynie na zabój Antek. Szli razem na przechadzkę albo w domu snuli złote nici marzeń. Cóż kiedy Frania nie kochała Antka naprawdę, nie kochała, choć mówiono, że był ładnym i poczciwym chłopcem, choć dziesięć innych za nim przepadało.

Dlaczego, sama nie wiedziała.

Nie wiedziała również zkąd jej się do główki różne nieraz cisnęły myśli, dlaczego ona, co nigdy lepszego nie zaznała, ze wszystkiego co ją otaczało szydziła prawie. Nieraz żałowała Antka, obiecywała sobie być lepszą. Gdzie tam gdy przyszedł, spotykał go ten sam chłód, gorzej, te same przymówki.

— Rzemieślnik—coś jej szeptało—co za los, co za przyszłość czeka żonę rzemieślnika!

A potem Antek jakiś był nie taki, jak sobie wymarzyła Frania; takie miał namulone ręce!

Wczoraj spotkała dawną od serca przyjaciółkę, szwaczkę jak ona.

Teofilka zaprosiła ją do siebie.

Boże, jakże cudnie ona mieszka, jakie ma meble atłasowe, dywany, firanki, jakie stroje, a nadewszystko jaki paltocik aksamitny—długi do ziemi prawie—z sobolem!

A jakie towarzystwo tam bywa! Wieczorem przyszedł na herbatę pan Karol, chłopiec śliczny, jak malowany. Przyszedł przyjaciel jego, jeszcze piękniejszy, woniejący zdaleka—słowem szyk.

Ah, jacyż ci panowie grzeczni, zwłaszcza drugi, ile on komplimentów Frani do uszka nagadał, parę razy nawet ścisnął ją pod stołem za rączkę.

Co za różnica od niezdarnego Antka!

W tej chwili wydał się on jej wstrętnym prawie. Wszystko to rozpamiętywała sobie Frania zapatrzona w lusterko. Lusterko mówiło jej wyraźnie, że i ona ma ładne czarne oczy,

świeży buziak a choć trochę za wielkie usteczka, ale za to ząbki jak perły, czem Teofilka pochwalić się nie mogła.

Pachnący młodzieniec (pewnie hrabia jaki), karety, dywany i paltocik z sobolem majaczyły po głowie dziewczyny, gdy drzwi izdebki otwarły się: stała w nich Teofilka.

Przyjaciółki rzuciły się w objęcia: Teofilka serdeczną była jak nigdy. Rozmawiały długo w noc. Gdy Frania została samą, wsparła główkę na ręku i zadumała się...

Zadumała się tak, że zbudził ją dopiero świergot kanarka, witającego pierwsze promyki słońca; ciężyła niewyspanej głowa dnia tego, a robota szła dziwnie jakoś oporem.

Antka, który o zwykłej godzinie nadszedł, przyjęła gorzej jeszcze niż zazwyczaj.

Odwiedziny Teofilki stawały się coraz częstszemi, zawsze prawie zabierała Franię do siebie na herbatę.

Zawsze też znajdował się tam przyjaciel Teofilki i pachnący przyjaciel przyjaciela, coraz więcej nadskakujący, coraz silniej — powiedzmy prawdę — zakochany we Frani.

O jakież były miłe wieczorki spędzane w przyćmionym na poły różową lampą buduarze, zasłanym miękkim kobiercem, wystrojonym i wyzłoconym cudnie!

Jakże ohydną wydawała się po powrocie izdebka na Piwnej, jak nędznie wyglądały najlepsze nawet Frani sukienki!

Czemu ona nie miałaby mieć takich pięknych rzeczy, czemu ona, młoda i ładna, ma pokutować w swojej nędznej klatce?

Myśl ta nie dała Frani spokoju, coś dziwnego się z nią dziać zaczęło. Izdebka, mebelki jej, wszystko ją gniewało.

Gniewał ją nawet świergot dawnego ulubieńca, którego, gdy zawodzić poczynał, nakrywała czemprędzej chustką „aby się nie darł".

Zdziwione ptaszę milkło przekrzywiając główkę, niby pytając co się jego pani stało.

Antek, przyjmowany cierpko, coraz rzadziej przychodził; chwilami żałowała go Frania, chwilami gniewał ją i strachem jakimś przejmował.

Bezwiedna walka wewnętrzna mąciła w głowie dziewczyny, która wolno traciła resztę instynktu zachowawczego...

Jednego wieczoru przyszedł Antek: nie otworzono mu; dotknięty do żywego przysiągł, że nie powróci.

Nie dotrzymał jednak, po kilku dniach mimowoli zabłądził na Piwną ulicę; bezwiednie prawie wszedł na górę.

Drzwi stały otworem; na środku izdebki rozprawiał stróż ze swoją połowicą.

— Panna Franciszka od tygodnia nie wraca — rzekli do pytającego błąkającemi oczyma Antka — ósmy minął, gospodarz kazał powynosić te graty na strych. Karta się wywiesi jutro.

Antek osłupiałym wzrokiem powiódł dokoła. Gruba warstwa kurzu pokrywała maszynę do szycia, stół i komodę — jedyne cenniejsze sprzęty. Zeschły bukiecik stał na oknie, w którem wisiała klatka; pusto w niej było: ani siemienia, ani cukru, ani listka sałaty.

Kanarek leżał bez życia — skonał biedactwo z głodu.

— Biedna ptaszyna! — wyjąknął Antek i stoczył się nieprzytomny ze schodów...

A. Trytski.

Moja rodzina.

Przeszłość — to matka, staruszka troskliwa
O syna swego koleje młodzieńcze;
Nieraz do siebie chłopaka przyzywa,
Włos mu odgarnie i patrzy jak w tęczę
W czoło pogodne, gdzie złote nadzieje
Kwitną, i w oczy, zkąd radość się śmieje.
Jako z gwiazd — z oczu, ze znaków na czole
Zgaduje przyszłe tryumfy i bole.
A gdy wieczorem zmrok zapadnie szary
I w całym domu dzienne zmilkną gwary;
Ona mu dawne opowiada dzieje,
O ojcach w zbroi, matkach przy kądzieli,
O tem, jak dawniej kochać się umieli,
I za ojczyznę jak chętnie ginęli!

Przyszłość — to młoda jest oblubienica,
Co blaskiem świeci i wstydem, jak zorza;
I nie śmie podnieść promiennego lica,
Kiedy ją wiodą do ślubnego łoża.
Pełna rozkosznych drżeń, ze łzawych oczu
W górę niebieskie spojrzenia wysyła,
Jak gdyby rady szukała w przezroczu.
Iść nie chce, wieńca szuka na warkoczu,
Lecz pcha ją naprzód niewidzialna siła.

A teraźniejszość — to siostra kochana,
Co wszystkie troski braterskie podziela,
I wie, lekarka, jak boleśna rana,
Jakiego na nią ugotować ziela.
Pełna radości zawsze i wesela
Rozmawia z tobą o domu, sąsiadach,
O tobie, twoich przymiotach i wadach.
Gdyś smutny, wnet ci czoło rozpogodzi
Wesołym żartem; to znowu dogodzi
Przysmaczkiem miłym skrzętna gospodyni.
Gdy zechcesz, wszystko dla ciebie uczyni.

Którą z nich kocham więcej? wiedzieć próżno.
Kocham je równą miłością, choć różną,
Matce oddaję zawsze cześć najpierwszą,
Z siostrą rozmowę prowadzę najszczerszą,
Z kochanką słów mi nie trzeba: w objęciu
Giną wyrazy w samem ich poczęciu.
Przed każdą zawsze jestem pełen sromu,
Za każdą stanę ochocze do boju,
I pragnę wszystkie trzy mieć w moim domu
W słonecznej zgodzie i w miłym spokoju.

Józef Tretiak.

Rachunek sąsiedzki.

OBRAZEK.

Z panem Kajetanem żyjemy jak dwaj rodzeni bracia, a choć on przeniósł się o trzy mile dalej do majątku żony i nie widujemy się tak często, to zawsze przyjaźń sąsiedzka trwa niby ta opoka, na której Piotr św. zbudował kościół. Przyznaję, że do utrzymania tej opoki przyczyniała się najskuteczniej filozofia żony mojej, która mi ciągle kładła w uszy: „Wojtusiu, chcesz z sąsiadami żyć w zgodzie, — unikaj interesów." Ale przeszłego roku spotykamy się raz na jarmarku z panem Kajetanem.

— Masz sąsiad dużo jęczmienia?

— Mam.

— Sprzedaj mi sto korcy na słód.

— Dobrze — odpowiadam, zapomniawszy o przestrogach żony.

I przyszła zgoda prędko: po ile? — po tyle. Na wagę? — na wagę. Z odstawą? — z odstawą.

Idzie pierwszy transport 25 korcy. Jestem przy wadze, a że worki nierówne, więc panie dobrodzieju ważymy po pięć naraz. Piszę rachunek tyle a tyle funtów, potrącając wagę worków, — zostaje na czysto tyle.

Wracają furmanki. Jasiek fornal podaje list, a w liście pan Kajetan pisze: „Szanowny sąsiedzie, kochajmy się jak bracia, rachujmy się jak żydzi... Sam byłem przy odbiorze, brakuje na całym transporcie osiemdziesiąt sześć funtów..."

— Ki djabli — myślę sobie — sam byłem przy wadze, na każdej partji przeważało parę funtów, worki dobre, a za uczciwość i wierność Jaśka dałbym szyję.

Rusza drugi transport, każę dosypywać po funcie więcej na worku, bo przecież nie idzie mi o te głupie półkosza jęczmienia, ale o sąsiedzką rzetelność i honor obywatelski, żeby człowieka nie mieli za takiego...

Znowu jest odpis, znowu rachunek, i znowu brakuje coś siedmdziesiąt kilka funtów.

— Hultaje ukradliście! — krzyknę na Jaśka, a jego szczęście że nie mam nic w ręku, bobym go był łunął, taka mię wściekłość opanowała.

Chłopaczysko się sumituje, przysięga, widzę łzy nawet stają mu w oczach, ale mnie to nie wzrusza; posyłam po wagę do księdza proboszcza — sprowadzamy, rychtyk pasuje z moją!

— A byłeś przy wadze? — pyta go żona, która lubi się do wszystkiego wścibić, zwyczajnie jak kobieta.

— Nie byłem, bo oni tam sami ważyli w słodowni.

— A pan Kajetan był?

— Pono był...

— Nic nie pomoże, muszę ja sam pojechać. W tem jest coś... Przecie tylu się ludziom waży i kupcom i na kolei, a nigdy nie brakowało.

— Słuchaj Wojtusiu — mówi żona — przy trzecim transporcie ja sama dopilnuję wagi.

— Cóż to ja się już nie znam czy co! — ofuknę.

— No, no, no, co ci to szkodzi, pozwól, a przekonasz się, że nie będzie brakowało.

Była, napisała rachunek jak się należy, a kiedy przychodzi odpis od Kajetana, ja się już nie mogę wstrzymać od śmiechu.

— A co Maryniu, co co? — mówię do imości, która mi na list przez ramię zagląda, zwyczajnie jak ciekawa kobieta, — co nie brakuje? czytaj ośmdziesiąt dwa funty...

— Ile, ile?

— No ośmdziesiąt dwa funty! i gdzież jest twój babski rozum i dozór?

— To dobrze — odpowiada na to z flegmą — dobrze się wyważyło. Nietylko że nic nie brakuje, ale jest więcej 73 funty.

— Weź że moja duszko okulary i czytaj — rzeknę z ironją. — Brakuje, brakuje ośmdziesiąt dwa funty... Że też wam trzeba wszystko łopatą kłaść w głowę.

— Wiem, wiem — odpowiada drwiąco — prawda brakuje 82 funty, ale to dobrze, bo powinno brakować 160, tak kazałam naważyć.

— Jakto? poważyłaś się...

— Poważyłam, i powiem ci prawdę umyślnie, aby się przekonać.

Otworzyłem gębę od ucha do ucha.

— Masz przerachuj moją notatkę...

Przeliczyłem; jak raz powinno być o 160 funtów mniej, a on powiada że tylko 82... A niechże cię miljon weźmie... Prędzejbym się pozwolił powiesić, niż pomyśleć, że Kajtuś... Ot miejże tu wiarę w ludzi i spuść się na kogo...

— Taki świat teraz — powiada Marynia — inaczejby ludzie nie robili majątków, a wiesz przecie że pan Kajetan robi...

Chciałem natychmiast jechać i panie dobrodzieju napluć mu w oczy, ale żona powiada, poczekaj, ja mu sama napiszę przy ostatnim transporcie...

Więc jeszcze poszła jedna partja w ten sam sposób o 160 funtów mniej niż stało w rachunku, a sąsiadowi brakowało tylko siedmdziesiąt sześć funtów teraz.

— Masz przeczytaj list jak mu napisałam — rzecze imość, podając mi swoją bazgraninę.

„Łaskawy sąsiedzie dobrodzieju!

Dobrze mówi przysłowie, że kobiety mają długie włosy, a rozum krótki, dlatego racz mi pan darować mimowolną pomyłkę w obrachunku jęczmienia, jakiej się na jego niekorzyść dopuściłam. Mąż nie był przy wadze dwóch ostatnich transportów, bo nie miał czasu, więc ja po kobiecemu jak zaczęłam rachować i pisać, tak podałam raz i drugi o 160 funtów więcej niż było rzeczywiście. Widocznie łaskawy sąsiad nie chciał nas bardzo martwić donosząc, że brakuje tylko raz 82, drugi raz siedmdziesiąt sześć. Bóg zapłać i za taką delikatność ze strony sąsiada. Ostatni transport już jest w porządku z dosypką 320 funtów, spodziewam się, że teraz rachunek się wyrówna i będziemy jak dawniej dobremi sąsiadami..."

Na to pan Kajetan odpisał bardzo grzecznie, że nie może przyjąć tych 320 funtów, bo pokazało się, że to gorzelany jego w ten sposób manipulował na swoją korzyść; teraz on sam wagę sprawdził, i czuje się w obowiązku przeprosić stokrotnie za taką pomyłkę.

— Bardzo być może — mówię na to do żony — że gorzelany.

— I ja temu chcę wierzyć! — dodała kiwając filuternie głową — ale strzeżonego Pan Bóg strzeże.

Albert Wilczyński.

Mister Dżenikaj.

Szkic z życia polsko-amerykańskiego.

Rzecz dzieje się w pierwszej połowie września, w górzystej części Pensylwanji, w chwili, gdy po kilku spiekłych tygodniach letnich, wysuszone nakształt próchna lasy od nieostrożnie rzuconej zapałki nieugaszonym pożarem zajmować się zwykły...

Posuchą z modrzewi, cyprysów, i jodeł wydestylowany aromat napełniał powietrze. Cały wąwóz, świat zagórski z celem mej podróży łączący, przejęty był cudną wonią. Drożyna, po której jechałem w jednokonnej *buggy* amerykańskiej, szła nad rzeczką jak kryształ czystą. Wrzos purpurowy, paprocie pierzaste, jeżyny i kwiecie wszelkiego rodzaju, rojne ptactwem o barwach wesołych i kształtach europejczykom obcych, tworzyły nad wodą gąszcz nieprzeniknioną oku.

Dzień był pogodny. Puszcza śpilkowa, uszykowana na stokach wąwozów, pławiła się w jego świetle. Na grubych pniach migotały plamy jasności złotej, przez rzeszotowate sklepienie konarów przesiewanej. Różnobarwne mchy, kory i listki, dywan lasu tworzące, mieniły się nakształt łuski rybiej w tem świetle ziarnistem i ruchliwem. Skłon niebieski był cały posiekany na szmatki i na oczka, siecią gałązek po nad głową porozdzielanych. Każde drzewo filarem się wydawało, na to przeznaczonym, ażeby ten skłon podarty podpierać — inaczej byłby gotów się rozsypać i na ziemię upaść błękitnym gradem.

Wąwóz ten to raj prawdziwy; było w nim tak cicho i słodko, że serce zapominało na chwilę, iż życie jest pasmem burz gwarnych i gorzkich. Żaden wietrzyk w liściach nie szemrał. Lasy spały, oddech w sobie zapierając...

Krótki spokój, krótkie zapomnienie! Oto wjechałem na dolinę, pełną wrzasku, huku i ludzi ruchliwych i zabudowań dziwnych. Jestem u celu mej przejażdżki z Filadelfji w roku wystawy podjętej.

Dolina tworzyła amfiteatr, w części skałami otoczony, wyszlifowanemi tarciem lawin wiosennych, w części górami, których podnóża niemiłosierny topór górnika z drzew ogołocił; w dole pieńki sterczały i zapust się gaił, ale szczyty gór szumiały staremi drzewami, do piór na hełmach rycerskich podobnemi.

Kamienne żebra gór drżały echami kolosalnych, tętniących maszyn, zgromadzonych na kręgłowatym pagórku, środek amfiteatru zajmującym. Nie był to wysoki pagórek. Jego łyse boki okryte były pieńkami, kopcami haldy, ażurowemi wieżami. W każdym szkielecie wieżycy kołysał się długi pręt żelazny, ruchem żyda przy modlitwie. Te pręty do świdrów i pomp w wnętrznościach góry zanurzonych należały, płyn drogi z nich tocząc — ciecz świetlaną — ropę naftową.

Gdzieniegdzie stały sobie między wieżami czerwone potwory, do olbrzymich gazometrów podobne. Były to kadzie blaszane — zbiorniki nafty. Każda taka kadź mogła w sobie 25—30,000 beczek olejn skalnego zawierać. U nich się rurki schodziły od pomp, naftę z góry wysysających. Od nich szły także do dalekiego dworca kolejowego grube rury, co ropę do wagonów i do rafinerji w dolinie stojących odsyłały. Niektóre z tych rur miały kilka kilometrów długości, a chłop dorosły mógłby się był w ich wylotach zmieścić!

Rafinerje tworzyły w dolinie rodzaj miasteczka. Tuż przy nich, ulicą oddzielone, było inne miasteczko, złożone (mówiąc narzeczem polsko-amerykańskiem) z salonów (szynków), szopów (warsztatów), storów (kramów), bordinghauzów (koszar dla górników), tenementów (domów po kilka familij naraz zawierających) i t. d. Wszystko to jedną długą, ściśniętą ulicę drewnianych domków tworzyło, wesołą barwą powleczonych, napisami i szyldami od dołu po dachy okrytych i palnych. Całe miasto tworzyło jedną ulicę.

Tak wyglądał Rexburg, punkt słynny z swych studzien naftowych. Każda piędź pagórka przy nim wydała z siebie fortunę. Z rur weń wetkniętych biły fontanny artezyjskie cennej, brunatnej cieczy. Któż policzy, ile tysięcy beczek takiego skarbu codzień z pagórka przy Rexburgu tryskało.

Zabawiłem parę dni w tem miejscu, zadawalając ciekawość, którą długo żywiłem, amerykańską eksploatację oleju skalnego przytem studjując. Trudnoby było lepsze od Rexburga miejsce do jej zaspokojenia wybrać, bo przyrodzone bogactwo okolicy było zadziwiające, a sposób jego wyzyskiwania sięgał doskonałości. Nauczyłem się też przeróżnych rzeczy podczas tej wizyty, na oglądaniu szybów i maszyn i rafinerji spędzonej, ale opis tego wszystkiego do niniejszej rzeczy nie należy.

Powiem tedy tylko tyle o Rexburgu, iż był sobie miejscem brudnem, osmolonem i tłuszczem niewonnym przesiąkłem, z żółtym kanałem spławnym z jednej strony, z szarym pagórkiem z drugiej, morzem oleju skalnego popod sobą, niebem wiecznie zadymionem po nad sobą. Jego ludzie byli także brudni, smolni, ropą kapiący. Z jego koni i mułów nafta się, jak z gąbek, dawała wyciskać. Nawet jego psy i koty zostawiały brunatne, tłuste plamy na tem wszystkiem, o co się starły. Jego atmosfera była brzemienną ostrą wonią nafty. Potrawy podawane w hotelu zdawały się mieć zapach podobny i gorycz nieznośną. Życie w tem mieście nie było przyjemne, a częste i z śmiertelnością zwykle połączone eksplozje gazu i retort nie dodawały mu powabów w moich oczach.

Mieszkańcy wszakże byli innego zdania. Oswojeni z ponurą okolicą, atmosferą i ludobójczemi wypadkami, a, wzbogacając się piorunem, żyli sobie w tej dolinie szczęśliwi, bawili się, kochali i żenili i mnożyli, przechwalając się z jej bogactw z niekłamaną dumą. Dnie ich mijały prędko w pracy twardej i w korzystnych interesach, a wieczorem wysypywali się na jedyną ulicę mieściny, gazem naturalnie z ziemi tryskającym oświetloną. W godzinach wieczornych, jasnych od ażurowej łuny niezliczonych łokciowych języków ognistych, Rexburg przedstawiał obraz, którego żadne pióro nie opisze. Był to wycinek z piekła, w allegańskie góry przeniesiony. Czarni górnicy przypominali w godzinach swej rozpusty potępieńców.

Bez żalu Rexburg opuszczałem!... Właśnie począłem się pakować do wyjazdu omnibusem, co po południu do dworca kursował, kiedy zaszedł wypadek, który mi najgroźniejszą stronę życia w kopalniach naftowych okazał. Usłyszałem huk, od stu gromów razem bijących głośniejszy. Dom zadrżał w zrębach i posadach. Szyby brzękły i na tysiąc kawałków stłuczone na podłogę się posypały. Dziwny czad powietrze napełnił. Na ulicy krzyk się rozległ.

— A to co?—zawołałem, do okna się rzucając.

Wychyliwszy głowę, ujrzałem ludzi biegających tędy i owędy, jak gdyby byli głowy potracili. Spłoszone konie ponosiły wóz, tratując dzieci i matki trwożąc. Z góry biegli posłańcy, których ruchy wielkie nieszczęście zapowiadały.

— Gore! gore!—chór wołał.

— Eksplozja w szybie Kleina! — krzyczał posłaniec.

— Gore! gore! — chór wtórował.

— Gaz w studni się zapalił, sześciu ludzi wysadził w powietrze!

— Gore, gore!

Zrozumiałem katastrofę. Nieostrożny jakiś robotnik zbliżył nagie światło do „ognistej“, czyli gaz z naftą wydającej pompy. Ztąd grzmot, eksplozja, pożar!

— I wieża się zapaliła, a od niej kadź Dżenikaja!

— O la Boga, w tej kadzi musi być 7,000 beczek ropy; jeśli się rozleje, to cała kopalnia w perzynę pójdzie.

Bicie dzwonów zagłuszyło wrzask ludzki. Z szopy wieżą ozdobionej, której zegar właśnie piątą pokazywał, wytoczyły się dwie pyszne sikawki, tak wyglądające, jak gdyby ze srebra i złota szczerego były wykute, parą ziejące, siejące skrami. Znikły w mgnieniu wśród wież na górze. Poleciałem za niemi, a ze mną całe miasto biegło...

Pompiery i górnicy, właściciele rafinerji i goście, rzucili się do gaszenia pożogi, po skłonie góry się szerzącej. Z innych, telegrafem uwiadomionych osad, przybywały sikawki, straże ogniowe, oddziały ochotników. Ludność doliny wystąpiła cała do boju przeciw żywiołowi jej stolicy grożącemu.

Marna praca! Silny wiatr pędził smoki płomienne od wieży do wieży. Eksplozja szła po eksplozji, jak ogień rotowy. Pożar huczał wśród budynków, z lekkich suchych tarcic skleconych. Wielkie, gorejące kadzie, skalnym olejem napełnione, podobne były do piramid ogniowych, popod obłoki sięgających i kipiały, jak wulkany ławy pełne, wylewając z siebie strumienie, czołgające się po ziemi, nakształt błyskawic. Te błyskawice płynęły na dół, trzeszcząc i podpalając każdą rzecz, jaką w biegu liznęły. Szopy się kurczyły, zwijały i buchały ogniem od ich tchnienia piekielnego, nakształt listków suchych nad lampą trzymanych i zapadały się z hukiem przerażającym, ciskając wysokie głownie, a te latawce ogniste pędziły wicher na góry, niecąc pożary w zapustach i w puszczach. Cały kraj się palił. Staliśmy w amfiteatrze fajerwerków, jakich człowiek nie widział ani przedtem, ni potem.

Pożar udzielał się kadziom coraz większym i pełniejszym. Góra wyglądała, jak stos olbrzymi, całopalny. Wicher szalał. Niebo zalało morze dymu i iskier. Mimo zapadającej nocy, blask był oślepiający. Wśród huku i szumu żywiołów i jęku ludzi i przerażonych głosów wszystkich zwierząt, pagórek nad Rexburgiem płonął ogniem nie do zgaszenia. Gorąco stawało się nieznośnem. Najwytrwalsi musieli przed bóstwem żywiołu ustąpić z pola. Zebrani u stóp góry, staliśmy z opuszczonemi rękoma, spoglądając na scenę tak groźną i wspaniałą, że li tylko z wybuchem Wezuwjusza wolnoby ją porównać. Była to noc okropna, trudna do zapomnienia.

Kadź po kadzi pękała i wypuszczała strumień ławy. Strumienie wiły się naokoło kopców hałdowych i głazów stoki okrywających, powoli, ale bez ustanku. Niżej spływały się i w rzeczki łączyły; z rzeczułek powstała jedna, szeroka, żółta i sina wstęga, ku dolinie coraz chyżej zmierzająca. Skutkiem formacji gruntu wstęga ta podzieliła się na dwie gałęzie. Jedna z tych gałęzi rzuciła się prosto z urwiska w kanał, tworząc kataraktę ognistą, z gwizdem i sykiem o wodę uderzająca. Kłęby pary odblaskiem pożaru promiennej buchały z kanału coraz wyżej i wyżej, podczas gdy olej lekki i niezgaszony majestatycznie z wodą płynął, galar za galarem podpalając. Ładugi galarów, z próżnych i pełnych beczek naftowych złożone, podsycały pożar na wodzie. Zdało się, że się kanał palił wśród huku potwornego kadzi i galarów eksplodujących.

Długie ramię gorącej rzeki toczyło się u stóp pagórka, coraz dalej w dolinę się wkradając, aż się o rury i o rowy oparło, między górą a domami sznurem pociągnione. Każdy naftociąg z rury żelaznej spoczywał w rowie niegłębokim, a ziemia z tych rowów dobyta, tworzyła rodzaj dygi przeciw potopowi ognia. Póki olej skalny po nad tą groblą nie wezbrał, póty też i miasto było bezpieczne, ale niech się jeno ropa po za tę tamę przeleje, a wszystkoby poszło z dymem, bo Rexburg stał teraz na delcie, zewsząd płomieniem oblanej,—tu kanał zapalony płynął ztamtąd na jego zniszczenie góra rozpalona sunęła, jak niegdyś szedł las na warownię Makbeta...

Rury pękły, powódź w staw jasności się zmieniła, który rósł i rósł i tu i owdzie z okopów się wylewał. Węże szatańskie bzykały w trawie trzeszczącej i znikającej, wiły się białemi, żółtemi, purpurowemi, fioletowemi przegubami po równinie.

Ogień szedł na miasto...

— Rów wykopać! głęboki rów wykopać! — zakomenderował głos potężny, często owej nocy słyszany, cudzoziemskim akcentem mówiący.

Nie było braku narzędzi do kopania, ni rąk wprawnych, ni dobrych chęci, ale był brak zgody, bo gdy tysiąc par ramion obnażonych do pracy się rzuciło, wówczas jedni w jedną stronę, inni w drugą je ciągnęli. Znaczniejsza część ludzi poddała się chwilowo komendzie człowieka z głosem Stentora. Jego nadludzką odwagę i wpływ na robotników jeszcze na górze zauważyłem. Musiał do miejscowych mikromegasów należeć. Nikt go wodzem nie wybrał, ale dużo go słuchało.

On linję okopów trasował, ich wysokość oznaczył, robotników dzielił, pouczał, zagrzewał. Kazał konie i muły do prawdziwych, jakoteż do improwizowanych pługów zaprządz i szerokie pasma ziemi spulchniać. Tę ziemię taczkami przed rów zwozili, co okopy podnosiło.

Tymczasem ogień sunął powoli, bez przerwy, regularnie. Można było z zegarkiem w ręku czas obliczyć, w którym drewniane ściany domów liźnie. Za dwie godziny oprze się o rów — o miasto. Czy rów będzie skończony i dość głęboki, żeby wszystką tę falę do kanału uprowadzić?

Odpowiedź na te pytania wypadła niepomyślnie; było rzeczą tak jasną, jak widny pożar na górze, że chętne nasze ramiona z okopaniem całego miasta przed nadejściem ognia nie zdążą.

Zaczęła się kłótnia sroga, którą część ratować, a którą na pastwę żywiołowi oddać? czy rafinerje, czy domy? kapitaliści tylko się o pierwsze turbowali, mieszczanie tylko o drugie. Tamci obiecywali złote góry górnikom tej najużyteczniejszej części robotników, których los ludzi miasta obchodzić nie mógł, bo własności w niem nic posiadając, byli tylko komornikami wędrownymi...

— Ej, co wam do tych klatek — mówili do nich... Albo one warte zachodu? Każdy, co nasze fabryki pomoże ratować, dostanie 20 dolarów za godzinę pracy.

Skuszeni górnicy jęli się z kapitalistami umawiać. Wnet dwie wrogie gromady naprzeciw siebie stanęły. Jedna do sasa, druga do lasa ciągnęła. Już się swarzyły. Za chwilę bójka gotowa.

Tymczasem morze ropy wciąż się wzdymało i ku nam posuwało, a pyszny i groźny marsz tego morza był i jego własnemi płomieniami oświetlony i gór bliższych i dalszych pożogą. Było nam bardzo widno i straszno. Traciliśmy głowy od lęku.

— Hej, kto żyw, za mną! — zawołał człowiek raz już przedstawiony. Swary nas nie uratują. Rafinerje są asekurowane, a choćby nie były, to do takich należą, którzy stratę znieść potrafią. W miesiąc wytoczymy z tej góry, skoro zgaśnie, dość oleju za ich szopy i maszyny. Ratujmyż biednych niebezpieczonych!

Wyrzekłszy to, namówił jednych a steroryzował drugich górników do pomagania mieszczanom w wykopaniu rowu między pełnemi nafty rafinerjami a miastem mieszkalnem.

— Brawo Dżen kaj!—wołali mieszczanie.

Z drugiej strony ozwał się protest wściekłych spekulantów, którzy to zemstą owemu Dżenikajowi grozili, to skargą do wielkiej kompanji, którą w tem miejscu jako jej najwyższy oficjalista przedstawiał. On tylko ramionami wzruszał, aż urażony jakąś uwagą do natrętów się obrócił i rzekł rezolutnie, gmach po nad inne sterczący pokazując:

— Moi panowie, wiecie przecież dobrze, że nietylko administratorem kompanji budynek ten posiadającej jestem, ale także jej akcjonarjuszem. Wszystko co mam... wszystkie owoce z kilku lat ciężkiej pracy oszczędzone, tkwią w belkach i w tarcicach i kadziach i maszynach pod tym dachem zebranych, a nie są one w dziesiątej części swej wartości ubezpieczone... Ale niech mnie to jezioro ogniste zaraz zaleje, jeśli dla ratowania mojej własności, całe mienie kilkuset rodzin poświęcić pozwolę.

Zaprawdę, kto tak przemawiał, ten był i bohaterem i przyjacielem ludzkości sprawiedliwym, zawstydzeni spekulanci umilkli.

— Brawo! brawo Dżenikaj! — wołali znów mieszczanie, a tama miasto od fabryk dzieląca jak na drożdżach rosła, otaczając ich domy półkolem, urągając powodzi ognia, uprowadzając ją do kanału.

Miasteczko było uratowane!

Staw w dolinie, żadnem już źródłem nie podsycany, wypalał się powoli, wysychał, opadał. Przestrzeń między dygą i pagórkiem, niedawno biała nakształt rozgrzanej płyty żelaznej, była już ciemną, a war ognisty oblewał rafinerje i cały krajobraz ich pożogą oświecił. Igły i słupy płomienia i kłęby dymu i skier roje i nakształt rakiet kongrewskich popod obłoki ciskane głownie leciały z wiatrem w przeciwnym od nas kierunku. Był to ostatni fajerwerk nocy grozy pełnej. Patrzyliśmy się nań z poza dygi zbawczej okiem załogi w fortecy, co szyderstwem wrogie kolumny od nieszczęśliwego szturmu uciekające żegna. Ostatnią, największa z rafineryj—jego rafinerja — wyleciała w powietrze, nakształt prochowni, a potem zrobiło się ciemno i cicho...

Pożar zgasł z braku palnego materjału. Kanał już tylko żółtą wodą płynął. Ognie leśne bladły w świetle jutrzni. Ranek spojrzał z pochmurnego nieba na czarny i siwy od popiołu i ceglasty od wypalonej gliny pagórek naftowy i nie znalazł na nim ani śladu dzieł ludzkich, bo stopione kruszce połknęła ziemia. Dolina wyglądała nakształt stepu ogniem strawionego, a gdzie bywały fabryki, tam szereg kominów do egipskich obelisków podobnych sterczał. Ziemia piekła stopy nasze, gdyśmy wyszli za okopy, aby zniszczenie ocenić.

Błądząc samotnie po zgliszczach, trafiłem na innego samotnego badacza ruin, z twarzą czarną do niepoznania, z odzieżą podartą, spaloną, mokrą. Z postawy i przyodziewy poznałem, raczej niż z rysów, wodza nocnej walki. Stał oparty o podmurowanie swej rafinerji, licząc okiem oszczędzone kamienie i żelazo. Stał blizko komina wyniosłego, który za chwilę mógł się obalić i przygnieść sobą bohatera. Skoczyłem ku niemu, żeby go z tak niebezpiecznego miejsca odciągnąć, ale kroków mych nie słyszał, tonąłem bowiem w miękkim popiele.

— *Ot, poszedł cały dobytek!*—mruknął do siebie, a zaraz potem się obrócił i zrobił kroków kilka...

— Przebóg!—zawołałem.—Rodak! Czy pan.....

— A, rodak, do usług. — A z kim mam przyjemność?...

Jego ton był przeszywająco chłodny..

Nim powód chłodu tego przeniknąć mogłem, nadbiegła gromada gestykulujących i krzykliwych urzędników, nafciarzy, reporterów i t. p. indywiduów, które go w środek wzięła i do dworca uprowadziła. Pojechali albo do Filadelfii, albo do New-Yorku, żeby zdać akcjonarjuszom sprawę z katastrofy...

Ten sam pociąg i mnie wywiózł z czarnej doliny. Na stacjach sprzedawali chłopcy gazety dokładnemi opisami pożaru przepełnione. Straty wynikłe panowie dziennikarze na dwa miljony dolarów podawali. Mnie nie te straty jednak dużo do myślenia dawały, ale trapiła zagadka, jak się mógł u licha ten człowiek pisać i nazywać, którego pensylwańscy górnicy Mister Dżenikaj tytułowali, czytając litery i sylaby polskie, według ekscentrycznych, anglosaskich reguł wymowy. A rodak-bohater zbył mnie krótko— czyż w takiej chwili mogłem się mu po raz drugi narzucać?

Lata, podróże i zajęcia, odwiedziny ojczyzny i powrót do nowego świata, sto ważnych, wzruszających wypadków i spotkanie tysiąca twarzy nowych zatarły powoli w *umyśle moim* obraz pożaru i pamięć polskiego nafciarza...

Cała ta rzecz coraz rzadziej mi się przypominała... już tylko w snach, kiedy cały widok w godzinach pełnych lęku przed oczyma staje, jeszcze raz wzruszenia przeróżne czuję i znowu podziwiam męztwo, krew zimną, takt i śmiałość bohaterskiego swego rodaka, zbawcy miasta aureolą uwieńczonego...

Sygurd Wiśniowski.

AFORYZM NOWOROCZNY.

Wartość naszych wielkich talentów obniża zwyczajnie ich własna zarozumiałość, miernotę małych dźwiga na szczudłach natarczywa admiracja przyjaciół.

Gdyby nasi *wielcy* wyobrażenie o rozmiarach swojego genjuszu czerpali nie z podszeptów osobistej pychy, ale z przedmiotowego sądu społeczeństwa i gdyby nasi *mali* nie czuli się wypychanymi w górę balonem serdecznej reklamy;

gdyby *pierwsi* przestali siebie widzieć w świetle apoteozy, zanim ją sąd ogółu nie zapali nad ich głowami, drudzy zaś mogli poczuć, że nie krzyżowanie się interesów i sympatji daje podstawę sądu w bratnim cechu, —

natenczas budżet społeczeństwa naszego liczyłby mniej *kapitalnych fikcyj*, a więcej rzeczywistego *kapitału* w inteligencji i charakterach,

natenczas ci, co mówią do kraju, mieliby więcej prawa do jego czci i wiary.

Bronisław Zawadzki.

SZARADA.

Jak *pierwszy piąty* w Rzymie czuwał na urzędzie,
Tak ja moje szarady dla was mam na względzie.
Pisałem je rok cały— aby każdy *cały*,
Gdy *drugie, trzecie, czwarte* szły do was koleją,
Mógł się bawić szaradką. Z tąż samą nadzieją
I w tym roku w *Kurjerze* mam swój kącik mały,
Aby znów każdy *cały* w zdrowiu i humorze
Zabawiał się szaradą, którą w wiersz ułożę.

J. A. Zygmunt.

(Znaczenie zeszłej szarady: *Ikra*).

— Z nowym rokiem 1881 wychodzić zacznie w Warszawie najtańsze pismo belletrystyczne illustrowane p. t. **ROMANS i POWIEŚĆ**, w objętości dużego arkusza druku.

Cena *Romansu i powieści* w Warszawie: rocz. rs. 3; półrocz. rs. 1 k. 50; kwartalnie k. 75; za odnoszenie do domu dopłaca się 5 kop. miesięcznie. Na prowincji i w Cesarstwie: rocznie rs. 4; półrocznie rs. 2; kwartalnie rs. 1. Kto opłaci *Romans i powieść* za cały rok otrzyma *bezpłatnie* „Oleodruk z portretem J. I. Kraszewskiego." Wykonanie takowego jest pod każdym względem wytworne i zaleca się wielkiem podobieństwem. Wielkość Oleodruku cali 8×6. Osoby zamieszkałe na prowincji na koszta przesyłki oleodruku z portretem J. I. Kraszewskiego raczą nadesłać kop. 25.

Adres: ***Józef Unger***, Warszawa, Nowolipki nr 3.

— Prawdziwie dobrą świeżą herbatę: Carskij Bukiet po rs. 2 i Fuczefu po rs. 1 k. 50 za funt, poleca specjalny Skład herbaty M. Muszkata, przy ulicy Senatorskiej nr 16. — N. 16 —

HERMAN I GROSSMAN

10. Miodowa wprost Sądów 10.

Sprzedaż i wynajem Instrumentów. Dla ułatwienia Skład urządził w bieżącym sezonie sprzedaż Instrumentów NA RATY począwszy

OD RS. 25

miesięcznie, bez żadnej zaliczki.

N 32

WIOSNA

CZASOPISMO TYGODNIOWE DLA PANIEN,

wychodzić będzie w Warszawie od 5-go Stycznia 1831 roku, pod kierunkiem literackim Jadwigi Zeitheim (Jaskółki).—Prenumerata w Warszawie wynosi rs. 4, w Cesarstwie i na prowincji rs. 5, zagranicą rs. 6 rocznie.—Prenumerować można w Redakcji: Niecała Nr 8, oraz we wszystkich księgarniach i kantorach krajowych i zagranicznych. — N. 28. —

Zmiana pomieszkania.

Dr. Borysiekiewicz,

docent okulistyki przy C. K. uniwersytecie wiedeńskim,

ordynuje w Wiedniu: **Alserstrasse Nr 7,** od godziny 2—3 po południu.

W razie potrzeby mogą mieć chorzy opiekę domową. N. 31

Fabryka mydeł toaletowych i perfumerja

Władysława Bersona

w Warszawie,

poleca wyborowe i tanie mydło do prania po kop. $7\frac{1}{2}$ za funt; perfumerję z własnej fabryki, oraz przybory toaletowe francuzkie, tanie i gustowne, w wielkim wyborze. Skład główny: **Bielańska Nr 2.** N. 9

Koronki ruskie,

przysłane w komis, nadeszły w znacznej ilości do ubrań mało-rossyjskich, różno-kolorowe, do ręczników, do fartuszków obszycia, do chusteczek batystowych, **Chustki** czarne jedwabne i niciane, oraz wszelkiej szerokości do sukien, na potrzeby kościelne i do bielizny. — Przytem **herbata** firmy **Szlakowa** z Petersburga i **groszek** zielony. — **Ulica Mazowiecka Nr 11, mieszkania Nr 2.**

Suknie Balowe,

od najtańszych do bardzo kosztownych, tak z własnego jak i z powierzonego materjału, wykonywa szybko i podług wymagań najświeższej mody

Magazyn Sukień i Strojów Damskich

F. KITZMAN,

Nowy-Świat Nr 41. N. 10

OGŁOSZENIA

do wszystkich gazet krajowych, rossyjskich i zagranicznych, na najkorzystniejszych dla inserentów

WARUNKACH,

przyjmuje zatwierdzona przez Władzę

Warszawska Agentura Ogłoszeń

Rajchman i Frendler,

Biuro główne: ulica Senatorska Nr 22, oraz

Filje w Warsz., ul. Nowy-Świat Nr 67;
„ w Łodzi, ul. Piotrkowska Nr 515;
„ w Moskwie, Mała Łubianka, dom Obidinoj.

Redakcja ogłoszeń i reklam **bezpłatnie.**

Każdy zgłaszający się osobiście lub listownie do **Biura Głównego,** otrzyma **bezpłatnie** na żądanie wydany przez firmę „Pierwszy Katalog pism polskich i ruskich".

Numera okazowe, **anszlagi i dowody** udzielają się gratis. —N. 11—

Skład Cygar hawańskich

F. Lewentala i S-ki,

Nr 7. Plac Teatralny Nr 7,

w Warszawie, posiada największy wybór wszelkich wyrobów tabacznych. N. 27

CUKIERNIA

Józefa Borowskiego,

róg Senatorskiej i Podwala,

ma honor polecić w obecnym karnawale jak corocznie **Pączki i Faworki** zawsze świeże, odznaczające się smakiem i lekkością, jak również **Placki** waniljowe i orzechowe, a wyjątkowo **Placek z serem.**

N. 29 **Józef Borowski.**

Fabryka Wyrobów

Pończoszniczych i Skład Bielizny

Gustawa Hachle,

Nr 11, przy ul. Świętokrzyzkiej Nr 11,

w tym samym lokalu gdzie **ś. p. żona moja Emilja Hachle z domu Hachle** przez wiele lat **prowadziła takąż fabrykę** pod firmą **A. Riedel,** jak to już o tem doniosłem w poprzednich ogłoszeniach.

Poleca **kaftaniki i kalesony** wełniane i bawełniane, damskie, męzkie i dziecinne, **pończochy i skarpetki** tak własnego, jak i zagranicznego wyrobu, oraz **inne artykuły na sezon bieżący** w wielkim wyborze. — **Uprasza się o łaskawe zwrócenie uwagi na adres:**

GUSTAW HACHLE,

Świętokrzyka Nr 11 N.

SKŁAD PŁÓTNA, BIELIZNY I POŚCIELI

Płótna i Bielizna stołowa zagraniczne i krajowe; **Obrusy, Serwety, Ręczniki. Kołdry** watowane od rs. 7. **Kołdry wełniane** od rs. 4. **Materace, Sienniki, Poduszki, Puch i Pierze.** — N. 17. —

pod firmą

W. MÜLLER i S-ka,

Nowy-Świat Nr 67.

Bielizna męzka i damska. Chustki, Kołnierze, Mankiety. Skarpetki i Pończochy wełniane, bawełniane, męzkie, damskie i dziecinne. **Kaftany** trykotowe, jedwabne, wełniane, bawełniane męzkie i dziecinne.

Na żądanie wysyła na prowincję próby wszelkich gatunków płócien; obstalunki listowne wykończa się jak najakuratniej.

HOTEL EUROPEJSKI W WARSZAWIE.

250 POKOI Z SALONAMI, z wszelkim komfortem umeblowane.

Na III. piętrze pokoje włącznie z pościelą i bielizną od — 75 kop.
„ II. „ „ „ „ „ „ rs. 1,25 „
„ I. „ „ „ „ „ „ 1,50 „

BEZPIECZNA i dobrze funkcjonująca WINDA, rozwozi passażerów po wszystkich piętrach.

— N. 24. — **PENKALA & STOFFREGEN.**

SKŁAD WIN
Towarów Kolonjalnych, Delikatesów
i Cygar Hawańskich
Ant. Stępkowskiego,
przy ulicy **Wierzbowej Nr 473 c (nowy 5)**
w WARSZAWIE. —N. 5. —

SEWERYN MAZUR I S-ka
mają honor polecić swój bogato assortowany, a obecnie znacznie powiększony skład
OBIĆ PAPIEROWYCH,
które pod względem wielkiego wyboru, gustownego wykończenia, oraz taniości, stoją wyżej wszelkiej konkurencji.

Wszelkiego rodzaju **CERATY** wyborowego gatunku, po cenach **nizkich** Płócienne i drewniane **ROLETY** do okien.
— N. 23. —

Do Składu Kawioru i Delikatesów
MIKOŁAJA ŻYŻYNA,
przy ulicy **Nowy-Świat Nr 37,**
nadchodzą przez cały sezon transporta świeżych towarów, jak Kawioru Astrachańskiego, Konserw różnych z Ryb i Marynat, Pasztetów Strasburgskich, Konfitur kijowskich i t. p. artykułów w zakres mojego Składu wchodzących. N. 13

Najdawniejszy Skład
MASZYN DO SZYCIA
POLLACK SCHMIDT,
założony w roku 1864,
poleca
Maszyny do szycia najnowszych i najlepszych systemów,
po cenach możliwie tanich. — N. 26. —

H. KUCHARZEWSKI,
Senatorska Nr 11.
APTEKA.
SKŁAD GŁÓWNY:
Wód mineralnych wprost od źródeł sprowadzanych.
Główny Skład lekarstw specjalnych zagranicznych.
Lekarstwa specjalne wyrobu własnego.
Tran Szwedzki parowy **Codliveroil.**
Limfa ospowa krowianka. — N. 2. —

Kantor Assekuracyjny
JAKÓBA BEIN,
22 SENATORSKA 22,
przyjmuje i załatwia Ubezpieczenia
Życiowe i posagowe,
Ogniowe,
Transportowe: morzem, rzekami i kolejami. N. 18

Bluszcz i Tygodnik Powszechny, dołączać będzie nadal w roku 1881 **dodatki OKŁADKOWE z ogłoszeniami.**
OGŁOSZENIA do takowych dodatków przyjmuje **Bernard Bersohn**
w Warszawie, **Nowy-Świat Nr 67,** w filji Warszawskiej Agentury Ogłoszeń Rajchmana i Frendlera, gdzie przyjmowane są wszelkie ogłoszenia **do wszystkich gazet po cenach redakcyjnych.** N. 12

Senatorska 22. — Żabia 4.

Senatorska 22. — Żabia 4.

—N. 4—

ŁAŹNIE I ŁAZIENKI
zwane
SITKIEWICZA,
przy ulicy **Rybaki Nr 11—14 nowy,**
obecnie w zupełności **odnowione** i urządzone z **możliwemi wygodami,** poleca się Szanownej Publiczności, szczególniej zaś mieszkańców sąsiednich ulic: **Franciszkańskiej, Freta, Świętojerskiej, Nalewek i przyległych. Komunikacja z kąpielami** obecnie urządzoną została z uwzględnieniem dogodności dla osób do nich uczęszczających, a to przez urządzenie **nowych schodów przy ulicy Kościelnej i chodników asfaltowych na Rybakach.** — N. 25. —

Magazyn Bielizny i Towarów białych
F. Grunwalda,
16. Senatorska 16,
w Warszawie,
poleca **Bieliznę** mezką i damską, **Chustki, Kołnierzyki, Krawaty** mezkie i damskie; **Hafty, Koronki, Wstążki** etc.
po najniższych cenach.
16. Senatorska 16.
N. 22.

Michał Rotwand,
Inspektor St.-Petersburskiego Towarzystwa Ubezpieczeń,
przyjmuje ubezpieczenia na kapitały pośmiertne, sumy posagowe i t. p., w najrozmaitszych dogodnych kombinacjach. — Objaśnień i druków udziela bezpłatnie: Biuro w Warszawie **ulica Żabia Nr 7, róg placu Bankowego, w domu p. Janasza.** N. 19

„PRACA."

SZWALNIA BIELIZNY

pod kierunkiem

PAULINY REICH,

ulica Świętokrzyzka Nr 19, obok Poczty,

przyjmuje i najakuratniej wykonywa wszelkie obstalunki: **Bielizny** damskiej, męzkiej i dziecinnej, zarazem i **Pościeli,** z płócien własnych, jak również i z płócien przez Szanownych Klijentów dostarczonych. — N. 20 —

LUDWIKA HUMMEL

Właścicielka Magazynu sukien damskich,

ulica Senatorska Nr 4,

przyjmuje wszelkie roboty w zakres działalności magazynu wchodzące, tak z materjałów swoich, jak i z materjałów magazynowi powierzonych.

wszelkie obstalunki wykonywane są z jak największą akuratnością.

Ceny umiarkowane.

— N. 21 —

HOTEL RZYMSKI w WARSZAWIE

A. BOCQUET

NUMERA OD KOP. **70** *DO RS.* **5** *ŁĄCZNIE Z POŚCIELĄ, BIELIZNĄ, USŁUGĄ I OPAŁEM.*

Restauracja z tarasem pod szkłem;—eleganckie **gabinety z fortepianami.**—**Kąpiele** i **Prysznice.**—**Omnibusy** do każdego pociągu.—Najem **powozów.** —N. 14—

Sprzedaż hurtowa i detaliczna.

Sprzedaż hurtowa i detaliczna.

Poleca swoje wyroby:

KAPELUSZE **dla dam i dzieci,** słomkowe, filcowe, fantazyjne i futrzane.—KAPELUSZE **męzkie,** słomkowe i fantazyjne.—KWIATY SZTUCZNE **do mód i do ozdoby apartamentów,** w doniczkach, amplach, żardynierkach i t. p.

MAGAZYN MÓD

zawsze zaopatrzony **w największy wybór** najnowszych KAPELUSZY UBRANYCH, UBIORKÓW, oraz KAPELUSZE, KWIATY, PIÓRA i **ozdoby paryzkie.**

Do prania i przefasonowania na nowe formy, przyjmują się kapelusze wszelkiego rodzaju, letnie i zimowe.

— N. 8. —

Album malarzy polskich,

kollekcja fotografij z najcelniejszych obrazów mistrzów krajowych, składająca się z 130 fotografii, wychodzi w 3-ch formatach, a mianowicie:

w gabinetowym po kop. 50;
„ większym (Royal) po Rs. 4;
„ w największym (Imperjal) po Rs. 10.

Nakładca **MAURYCY ROBICZEK,**

Krakowskie-Przedmieście Nr 41. N. 15

SKŁAD MATERJAŁÓW APTECZNYCH

LUDWIKA SPIESSA i SYNA.

Dziękując za okazywane dotąd dowody zaufania, ma zaszczyt polecić się nadal łaskawym względom Szanownej Publiczności.

Materjały apteczne, artykuły domowego użytku, Olejki i Perfumy, Farby i Lakiery, oraz wszelkie preparaty mające zastosowanie w Chemji i Medycynie, znajdują się zawsze na składzie w gatunkach wyborowych. — N. 6. —

Skład Machin i Narzędzi Rolniczych

A. MUSZYŃSKIEGO,

na Krakowskiem-Przedmieściu Nr 40,

naprzeciw Hotelu Europejskiego,

poleca narzędzia Rolnicze z pierwszorzędnych fabryk zagranicznych, oraz wyrobu **Warszawskiej fabryki Machin:**

Grabie Amerykańskie;
Kosiarki i Żniwiarki;
Młocarnie parowe, manężowe i ręczne;
Wialnie, Arfy, Trieury;
Sieczkarnie, Siekacze, Parniki i t. d., a nadto
Torfiarki i Prasy torfowe;
Wagi dziesiętne, oraz
SZAFY OGNIOTRWAŁE.
Nasiona pastewne, warzywne i kwiatowe.

— N. 1. —

CYGARA HAWAŃSKIE

bardzo odleżałe z fabryki

Adolfa SZOPFER w St.-Petersburgu,

wyrobione z zakupionego w Ameryce prawdziwego liścia hawańskiego, nadeszły w 9-ciu niżej wymienionych gatunkach, na wyłączną sprzedaż

do Składu Cygar pod firmą

M. Kiczorowski

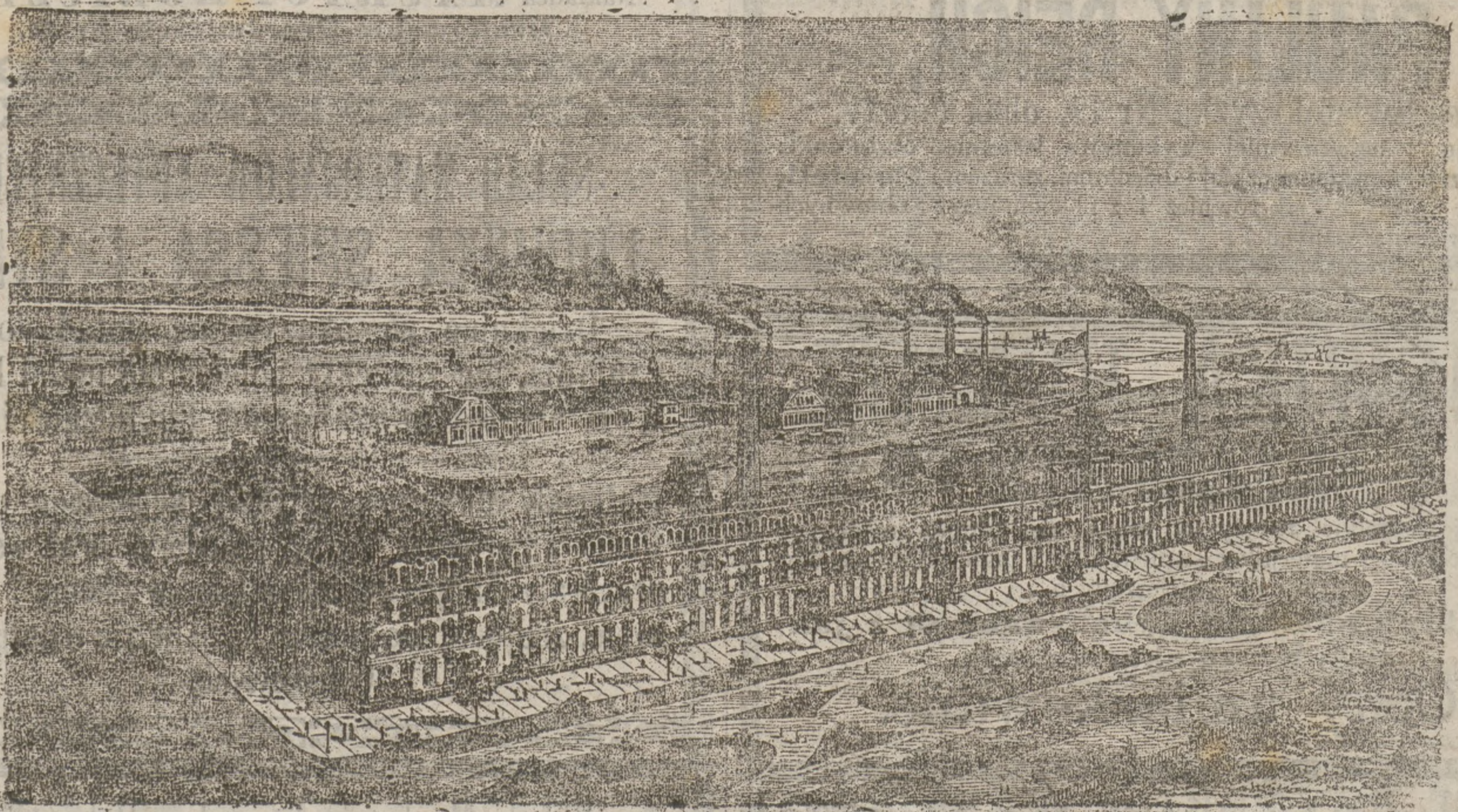
w Warszawie, ul. Wierzbowa Nr 3, vis-à-vis Filarów Teatralnych.

Jockey-Club	po rs.	8	za 100 sztuk.
Vuelta Abajo	—	7	—
La Coquettas	—	6	—
Havanna Prima	—	5.50	—
La Maravilla	—	5	—
Crespo	—	5	—
La Africana	—	4	—
Havanna Secunda	—	4	—
Princessas	—	3	—

Wszystkie rzeczone cygara oprócz znakomitej dobroci swej i bajecznej w obec tejże taniości odznaczają się jeszcze tem, że są wyrobione z jednego liścia tak z wierzchu jak w środku, są dobrze i równo zwinięte i nie zawierają w sobie żadnych korzeni.

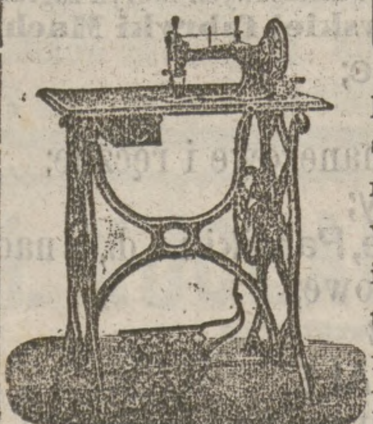
Tenże skład otrzymał także znaczne transporta nowych tytoni tureckich, fabryki **J. Rofe w Kremeńczugu i Saduka Durończy Georgin w Kiszyniewie** i papierosów z fabryki **„Lafoire" w Petersburgu.** Posiada także **wielki zapas Gilz** z prawdziwej paryzkiej bibułki **Abadie,** fabryki **Wandalin i S-ka w Warszawie.** — N. 3. —

The Singer Manufacturing Company, New-York.

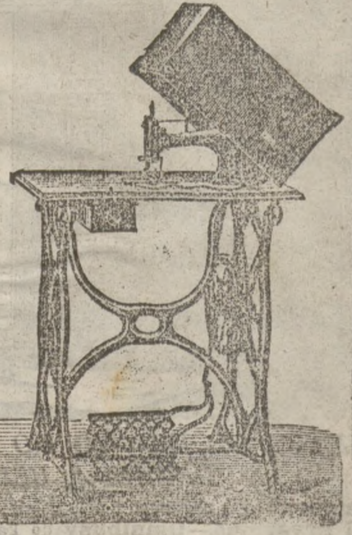
Najstarsza i największa fabryka maszyn do szycia w świecie.

SPRZEDAŁA 1876	SPRZEDAŁA 1877	SPRZEDAŁA 1878	SPRZEDAŁA 1879
262,316 Maszyn.	282,812 Maszyn.	356,432 Maszyn.	431,167 Maszyn.

Oryginalne Singera Maszyny do szycia

przewyższają niezrównanem wykonaniem i trwałością wszystkie inne systemy i imitacje, bo będąc z najlepszego materjału i przy pomocy najdoskonalszych maszyn wyrabiane, z nieporównaną akuratnością są wykończone. Ażeby nabywanie tych tak dla użytku domowego jak i rękodzielniczego doskonałych maszyn każdemu ułatwić, sprzedaje się takowe bez podwyżki w cenie, za wypłatą po 1 rs. tygodniowo; również przyjmują się w rachunek wszystkie nieużyteczne maszyny wszelkich innych systemów.—Najzupełniejsza gwarancja; nauka bezpłatna.

JEDYNIE PRAWDZIWE,

jeżeli maszyny powyższym znakiem fabrycznym i na ramieniu złotym napisem firmy **„The Singer Manufacturing Co."** są opatrzone.

THE SINGER MFG. CO. N. Y. TRADE MARK

JEDYNIE PRAWDZIWE,

jeżeli maszyny powyższym znakiem fabrycznym i na ramieniu złotym napisem firmy **„The Singer Manufacturing Co."** są opatrzone.

Wierzbowa N. 4 C. NEIDLINGER, Długa N. 29.

Główny Skład w Warszawie posiada filje pod własną firmą:

w Lublinie, Krak.-Przedm. Nr 176/7. **w Kaliszu**, Rynek 17. **w Płocku**, Grodzka 34/5/6. **w Kielcach**, Rynek 47. **w Łodzi**, Piotrkowska 502. **w Piotrkowie**, Ekaterynska 57. **w Radomiu**, Lubelska 57.

— N. 7. —

W Drukarni *Kurjera Warszawskiego*.—Plac Teatralny Nr 473c (nowy 5). Дозволено Цензурою. Варшава 20 Декабря (1 Января) 1880/1 г.

Redaktor Wacław Szymanowski.—Wydawca Gustaw Gebethner.